

ZUGLÓI
Filharmonia

MŰSORFÜZET

Stephanus bérlet
Gaudeamus bérlet
Téli bérlet

2019 | 2020

2019.

szeptember 7. és 14. / szombat 19.00
TÉRZENE – BOSNYÁK TÉR

szeptember 21. / szombat 15.00
TEAKONCERT IV/1 – ZUGLÓI ZENEHÁZ KISTEREM

október 12. / szombat 18.00
GAUDEAMUS V/1 – ZENEAkadÉMIA

október 29. / kedd 19.30
MOZART: REQUIEM – PÁDUAI SZENT ANTAL TEMPLOM

november 9. / szombat 17.00
TÉLI BÉRLET IV/1 – VIGADÓ

november 17. / vasárnap 18.00
STEPHANUS IV/1 – MŰPA

november 29. / péntek 19:30 (!)
GAUDEAMUS V/2 – ZENEAkadÉMIA

december 7. / szombat 15.00
TEAKONCERT IV/2 – ZUGLÓI ZENEHÁZ KISTEREM

december 8. / vasárnap 18.00
STEPHANUS IV/2 – MŰPA

december 14. / szombat 19.00 (!)
TÉLI BÉRLET IV/2 – VIGADÓ

2020.

január 11. / szombat 17.00
TÉLI BÉRLET IV/3 – VIGADÓ

január 25-26. / szombat-vasárnap 16.00
PASTORALE IV/1 – VIGADÓ

február 8. / szombat 18:00
GAUDEAMUS V/3 – ZENEAkadÉMIA

2020.

február 22-23. / szombat-vasárnap 16.00
PASTORALE IV/2 – VIGADÓ

február 29. / szombat 18.00
STEPHANUS IV/3 – MŰPA

március 7. / szombat 17.00
TÉLI BÉRLET IV/4 – VIGADÓ

március 22. / vasárnap 18.00
STEPHANUS IV/4 – MŰPA

március 28. / szombat 18:00
GAUDEAMUS V/4 – ZENEAkadÉMIA

április 4. / szombat 15.00
TEAKONCERT IV/3 – ZUGLÓI ZENEHÁZ KISTEREM

április 25-26. / szombat-vasárnap 16.00
PASTORALE IV/3 – VIGADÓ

május 16. / szombat 19.30 (!)
GAUDEAMUS V/5 – ZENEAkadÉMIA

május 9-10. / szombat-vasárnap 16.00
PASTORALE IV/4 – VIGADÓ

május 23. / szombat 15.00
TEAKONCERT IV/4 – ZUGLÓI ZENEHÁZ KISTEREM

június 4. / csütörtök
ÜNNEPI HANGVERSENY TRIANON 100 – MMA – VIGADÓ

június 12. / péntek 19.30
A LISZT FERENC ZENEMŰVÉSZETI EGYETEM
IFJÚ TEHETSÉGEI MMA - VIGADÓ

július 6. / hétfő 20.30
VAJDAHUNYADVÁRI NYÁRI ZENEI FESZTIVÁL NYITÓKONCERT

A Zuglói Filharmónia Szent István Király Szimfonikus Zenekar hangversenysorozata a Müpában

KONCERTEK 2019/2020

2019. november 17. vasárnap 18.00

VERDI: Quattro pezzi sacri

WAGNER: A walkür – 3. felvonás zárójelenete

Vezényel: ZÁBORSZKY KÁLMÁN

2019. december 8. vasárnap 18.00

CHAUSSON: B-dúr szimfónia

CAPLET: „Tout est lumière“

HONEGGER: Karácsonyi kantáta

Vezényel: THOMAS HERZOG

2020. február 29. szombat 18.00

Szent István Király Szakgimnázium Fúvószenekara

SAINT-SAËNS: Bacchanália a Sámson és Delila című operából

RAHMANYINOV: Vocalise

HINDEMITH: B-dúr szimfónia

DE MEIJ: V. szimfónia – „Visszatérés Középföldre“

Vezényel: MAKOVECZ PÁL

2020. március 22. vasárnap 18.00

WAGNER: Parsifal – előjáték

SAINT-SAËNS: a-moll gordonkaverseny

PROKOFJEV: Alexander Nyevszkij – kantáta

BOROGYIN: Polovec táncok az Igor herceg című operából

Vezényel: JURIJ SZIMONOV

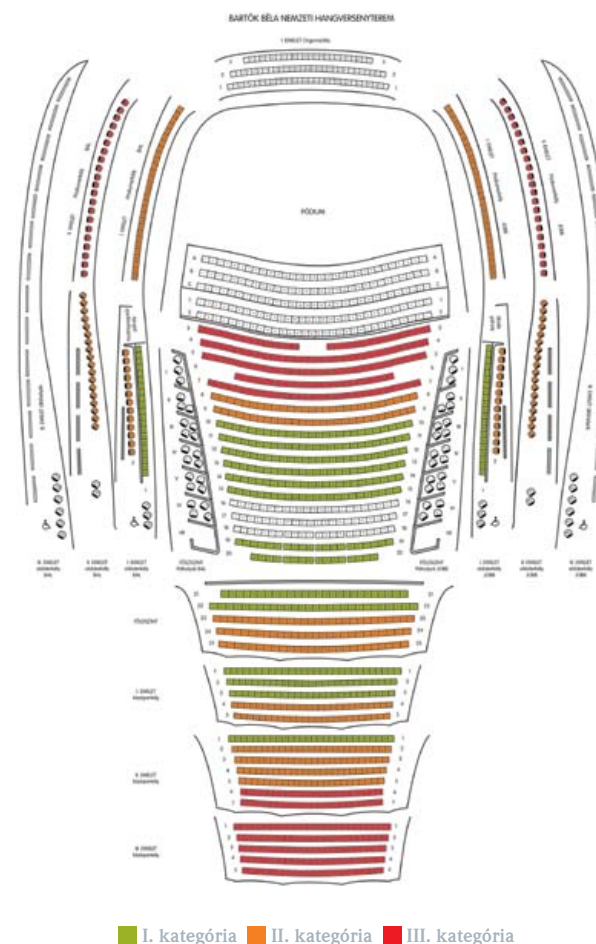
STEPHANUS BÉRLETEK ÉS JEGYEK VÁLTHATÓK

- a Zuglói Szent István Zeneházban (1145 Budapest, Columbus utca 11.)
Pénztári nyitva tartás: hétköznap: 16.00–20.00 óráig
Tel: +36 70/429-0075, E-mail: jegy@zugloifilharmonia.hu
- a Müpában (1095 Budapest, Komor Marcell u 1.)
- valamint az ismert jegyirodáknban
- www.zugloifilharmonia.jegy.hu

Stephanus bérletek árai: 8.900 Ft, 9.900 Ft, 10.900 Ft

Stephanus előadásenkénti jegyárak: 2.700 Ft, 2.900 Ft, 3.200 Ft

Támogatói bérlet: 30.000 Ft

G

Gaudeamus bérlet

A Zuglói Filharmónia Szent István Király Szimfonikus Zenekar hangversenysorozata a Zeneakadémián

KONCERTEK 2019/2020

2019. október 12. szombat 18.00

PÄRT: IV. szimfónia

HÄNDEL: Izrael Egyiptomban

Vezényel: MAKOVECZ PÄL

2019. november 29. péntek 19.30 (!)

J. S. BACH: E-dúr hegedűverseny

DVOŘÄK: E-dúr szerenád

PIAZZOLLA: Négy évszak Buenos Airesben

Koncertmester és hegedűszólista: DÖCZI ÁRON

2020. február 8. szombat 18.00

BEETHOVEN: III. Leonóra-nyitány

BOCCHERINI: B-dúr (Grützmacher) csellóverseny

DVOŘÄK: Az erdő csendje

WAGNER: Trisztán és Izolda – Előjáték és Izolda szerelmi halála

SZTRAVINSZKIJ: Tűzmadár-szvit

Vezényel: HORVÄTH GÄBOR

2020. március 28. szombat 18.00

HAYDN: A lakatlan sziget – nyitány

MOZART: Esz-dúr zongoraverseny K. 482

MOZART: Esz-dúr versenymű két zongorára K. 365

HAYDN: 70. D-dúr szimfónia

Vezényel: VASHEGYI GYÖRGY

2020. május 16. szombat 19.30 (!)

BARTÓK: Két kép

BARTÓK: Magyar parasztdalok

BARTÓK: I. Rapszódia – Verbunkos

BARTÓK: Román népi táncok

DOHNÄNYI: Hitvallás (1920)

KODÄLY: Psalmus Hungaricus

Vezényel: ZÄBORSZKY KÄLMÄN

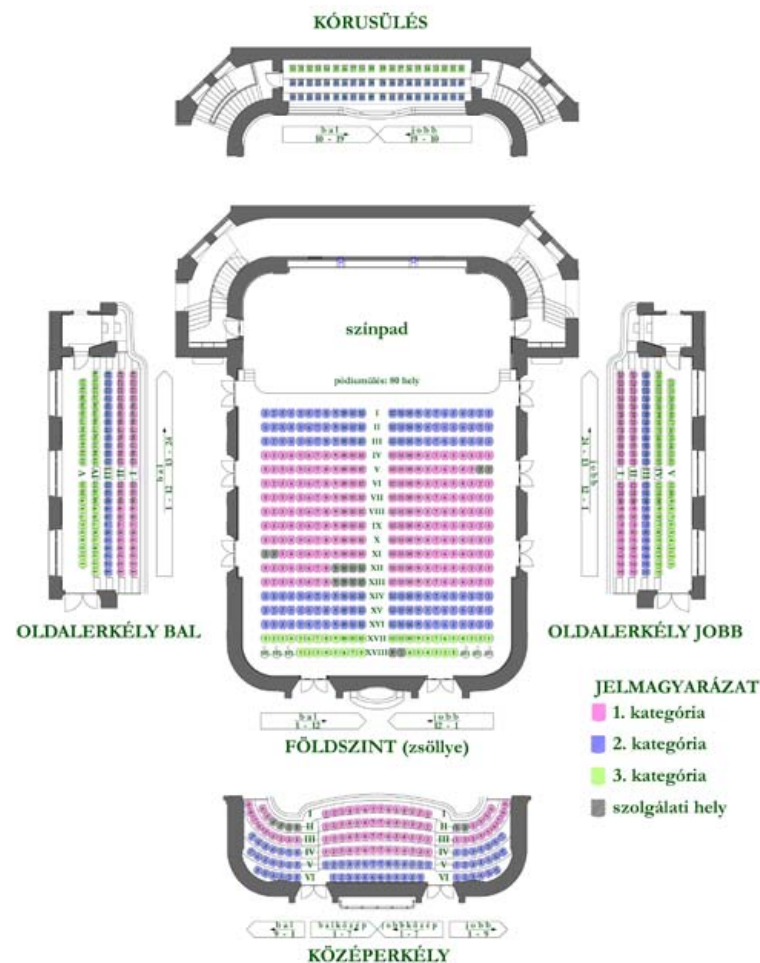
GAUDEAMUS BÉRLETEK ÉS JEGYEK VÄLTHATÓK

- a Zuglói Szent István Zeneházban (1145 Bp. Columbus utca 11.)
Pénztári nyitva tartás: hétköznap 16.00–20.00
Tel: +36 70/429-0075, E-mail: jegy@zugloifilharmonia.hu
- a Zeneakadémián (1061 Budapest, Liszt Ferenc tér 8.)
- valamint az ismert jegyirodákban
- www.zugloifilharmonia.jegy.hu

Gaudeamus bérletek árai: 10.200 Ft, 11.400 Ft, 12.700 Ft

Gaudeamus előadásonkénti jegyárak: 2.500 Ft, 2.700 Ft, 3.100 Ft

Támogatói bérlet: 30.000 Ft

A Zuglói Filharmónia Szent István Király Szimfonikus Zenekar hangversenysorozata a Pesti Vigadó Dísztermében

KONCERTEK 2019/2020

2019. november 9. szombat 17.00

ROSSINI: Semiramis – nyitány
 ZARÁNDY ÁKOS: Rákóczi-concerto tárogatóra és zenekarra – ősbemutató
 SCHUMANN: IV. szimfónia
 Vezényel: THOMAS KORNÉL

2019. december 14. szombat 17.00

SCHUBERT: VI. szimfónia
 VIRÁGH ANDRÁS GÁBOR: Fuvolaverseny
 SCHUBERT: C-dúr nyitány olasz stílusban
 BEETHOVEN: I. szimfónia
 Vezényel: MÉNESI GERGELY

2020. január 11. szombat 17.00

Újévi hangverseny
 Vezényel: DÉNES-WOROWSKI MARCELL

2020. március 7. szombat 17.00

CSAJKOVSKIJ: Rómeó és Júlia – nyitányfantázia
 DUBROVAY LÁSZLÓ: Hármaverseny
 MENDELSSOHN: III. (Skót) szimfónia
 Vezényel: HÁMORI MÁTÉ

TÉLI BÉRLETEK ÉS JEGYEK VÁLTHATÓK

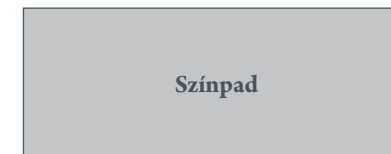
- a Zuglói Szent István Zeneházban (1145 Bp. Columbus utca 11.)
 Pénztári nyitva tartás: hétköznap 16.00–20.00
 Tel: +36 70/429-0075, E-mail: jegy@zugloifilharmonia.hu
- a Pesti Vigadóban (1051 Budapest, Vigadó tér 2.)
- valamint az ismert jegyirodákban
- www.zugloifilharmonia.jegy.hu

Téli bérletek árai: 8.500 Ft, 9.800 Ft, 12.800 Ft

Téli előadásenkénti jegyárak: 2.500 Ft, 2.900 Ft, 4.200 Ft

Támogatói bérlet: 30.000 Ft

VIGADÓ – DÍSZTEREM

A szektor

1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
3	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
4	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
5	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
6	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
7	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

B szektor

1	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
2	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
3	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
4	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
5	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
6	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
7	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1

C szektor

1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
3	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
4	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
5	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
6	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
7	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
8	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
9	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
10	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
11	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

D szektor

1	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
2	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
3	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
4	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
5	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
6	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
7	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
8	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
9	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
10	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
11	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
12	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1

1. kategória 2. kategória 3. kategória

MÜPA

VERDI: Quattro pezzi sacri

WAGNER: A walkür – a 3. felvonás zárójelenete

Brünnhilde: SZUTRÉLY KATALIN

Wotan: KÁLMÁNDI MIHÁLY

közreműködik: Szent István Király Oratóriumkórus

Rendező: LOSONCZI ANITA

Vezényel: **ZÁBORSZKY KÁLMÁN**

Záborszky Kálmán

Szutrély Katalin

Kálmándi Mihály

Losonczy Anita

Kevés dolog akad, ami összekötheti a 19. század két operakomponista-óriásának, az olasz *Giuseppe Verdinek* és a német *Richard Wagnernek* művészetét, stílusát – bár lehet, hogy – ha sikerül személyesen is találkozniuk – összehozta volna őket egy különös szenvedély: mindketten nagy barátai voltak a konyha és a jó borok adta élvezeteknek. Zenei téren...? A „szimpátia” illusztrálására álljon itt egy-egy mondat: Wagner Verdi Requiem-jének meghallgatása után lakonikusan csak ennyit mondott: „a legjobb semmit sem szólni róla”. A kortársánál sokkal tapintatosabb és elfogadóbb Verdi (aki egyébként a *Tannhäuser*-nyitányt első hallásra egy örült művének vélte) – finom iróniától egyáltalán nem mentes véleménye pedig: “*Csodálattal viseltetek Wagner iránt. Bármit mondjanak is, van dallam Wagnernél, csak tudni kell megtalálni.*”

Verdi: Quattro pezzi sacri

1898-ban – bár operaszerzői pályafutását a Falstaffal lezárta – az akkor már 85 éves **Giuseppe Verdi** (1813 – 1901), korának leghíresebb olasz operakomponistája különös művet egy négy, egymástól független és egymástól jelentősen eltérő darabból álló kórus-sorozatot adott ki a *Ricordi* kiadónál. A **Quattro pezzi sacri** (Négy áhítatos ének) érdekes keretbe foglalja egész munkásságát, hisz az alkotás első jelentősebb művének, a pályáját indító *Messa di Gloriának* mintegy pandant-jaként is értelmezhető.

A darab valójában különböző időpontban keletkezett művek laza sorozata, melyek közül három liturgikus szövegre íródott

(*Ave Maria, Stabat Mater, Te Deum*), egy pedig *Dante* Isteni színjátékának paradicsomi részletéből vett idézetre készült (*Laudi alla Vergine Maria*).

Az *Ave Maria* (1889) alcíme: Rejtélyes skála négy szólamra harmonizálva. A milánói *Gazzetta musicale* közzétett egy hangsort, azzal a céllal, hogy zenekedvelő olvasótáborát annak felhasználásával komponálásra ösztökélje. Így készült Verdi négy szólóhangra vagy vegyes karra komponált darabja is a *c-desz-e-fisz-gisz-aisz-h-c* skála hangjaira, mely a mű négy szakaszában más és más szólamokban zeng hosszú hangokon, kezdve a basszussal, majd folytatva a tenorral és alttal, s végül a szopránal.

A *Stabat Mater* valójában a nagy olasz mester utolsó, 1896-97-ben komponált alkotása (milyen érdekes, hogy idősebb pályatársa, *Rossini* is egy *Stabat Materrel* zárta művei sorát).

„*Ha majd el kell mennem innen, engedj győzelemre mennem anyád által, Krisztusom!*

És, ha testem meghal, adjad, hogy lelkem dicsőn fogadja a pálmás Paradicsom!”

(Jacopone de Tode: *Stabat Mater* – Babits Mihály fordítása)

A vegyeskarra és zenekarra készült *Stabat Mater* magán hordozza az operák drámaiságát – éppúgy, mint a monumentális *Requiem*. Erre utal a „mélységből kiáltó” indítás is, a gyönyörű *bel canto* részletek, az egész darabon végigvonuló hihetetlen feszültség. A fia keresztjénél álló Istenanya fájdalomt sűrítő motívumokkal, sötét, elhaló akkordokkal látatja a szerző. Képszerűen

áll előttünk a Pokol és az Utolsó Ítélet. A záró szakaszban, az életből a vágyott Paradicsom felé tartó Lélek útját kísérik végig lépcsőről lépcsőre haladva fel az angyalok földje felé, ahova megérkezvén – szinte megnyílik az ég – osztozunk a földönkívüli boldogságban. Innen aztán a mélységes sötétségbe zuhannak a Stabat Mater befejező akkordjai.

Feltételezhető, hogy a gyönyörű, kristálytiszta, női karra komponált – de a bemutatón csak négy szólista által előadott – *Laudi alla Vergine Maria* már 1888-ban elkészült. Szövegét *Dante Isteni színjátéka* szolgáltatja, részlet a Paradicsom 33. énekéből, ima Szűz Máriához. A lehelet-tiszta remekmű valójában egy végtelenül szerény lángelme búcsúja, utolsó imája.

Az 1896-ban befejezett, megrendítő erejű *Te Deum* kettős vegyeskart és nagy zenekart is felvonultat. Szöveg- és dallamvilága is a középkori liturgiára épül. A *Te Deum laudamus* (Téged, Isten, dicsérünk) valójában egy, a Szentháromságot dicsőítő zsolnárszerű imádság, amely szerzőjének *Szent Ambrust* és *Szent Ágostont* tartották, valójában nem tudjuk, ki írta. A *Te Deum* első része Istent, az Urat és örök Atyát dicséri a Fiúval és a Szentlélekkel; második része Krisztust, a dicsőség királyát magasztalja, harmadik rész pedig az Egyház könyörgése.

Annak ellenére, hogy a szöveg ünnepélyes, hálaadó, Verdi *Te Deum*a nem igazán örvendező, hanem inkább elkomoruló, időnként drámai hangvételű kompozíció.

Verdi, az ünnepelt operaszerző ezt a késői darabját tartotta élete legjobb művének, és kívánsága az volt, hogy a *Te Deum* partitúráját helyezték el a koporsójában.

Wagner: A walkür – a 3. felvonás zárójelenete

Richard Wagner (1825 – 1883) a romantikus opera nagy német reformátora, a 19. század egyik legnagyobb hatású zeneszerzője, aki – bár sok műfajban alkotott, mégis – operái által vált halhatatlanná. Művei az „összművészet” jegyében jöttek létre: a szöveg, a zene és a színpadi cselekmény elválaszthatatlanul egybeforr bennük. Alkotásaiban jól követhető az úgynevezett „vezérmotívum” alkalmazása, melyet egyébként már az operairodalom két korábbi nagymestere, *C.M. von Weber* és *Gluck* is használt. A vezérmotívumok – némelyik műben akár több tucat is előfordul – egy-egy szereplőt, eszményt, érzést szimbolizálnak, ezzel is kényszerítve a hallgatót a darab cselekményének és üzenetének pontosabb „kódolására”, szerteágazó utalásrendszerének egyértelműsítésére.

A walkür – Wagner három felvonásos operája, melynek ősbemutatója 1870-ben volt Münchenben – egy opera-tetralógia második, gyakran önállóan is előadott darabja. A *Niebelung gyűrűje* összefoglaló néven ismert ciklus szövegkönyvét is a komponista írta, témáját a germán mondavilág halandó és természetfeletti alakjainak szövevényes történeteiből merítve.

Bonyolult cselekménye sajnos meghaladja a műsorfüzet adta lehetőségeket. A ma este előadott részlet az opera harmadik felvonásának vége: **Wotan búcsúja** és a **Tűzvárás** című jelenet.

Wotan – az istenek ura, a fény, a levegő és a szél istene – akaratával szembeszegül lánya, *Brünnhilde*, megmentve a bűne miatt halálra szánt *Sieglinde*t. Hiába védenék nővérei, a *walkürök* – szárnyas lovakon száguldó gyönyörű védelmező szüzek, sisakban, lán-

dzsákkal felfegyverkezve – ki kell zárnia lányát a sorukból. (A *walkürök* is *Wotan* lányai, feladatuk, hogy kiválasszák a csatában elesettek közül a leghősiesebbeket, és a *Walhallába*, az istenek várába vigyék őket, hogy *Wotan* oldalán küzdjenek a világvégén elkövetkező, előre megjósolt csatában.)

Az atya kimondja az ítéletet: megfosztja lányát isteni kiváltságától, titokzatos erejétől. *Brünnhilde* álomvarázsban pihen majd, míg egy földi ember érte nem jó és fel nem ébreszti, hogy asszonyává tegye.

Brünnhilde a földre roskad. A *walkürök* ijedten hagyják el a sziklát a haragvó *Wotan* parancsára. Atya és leánya egyedül maradnak.

Brünnhilde mentegeti engedetlenségét: csak azt tette, amit atyja is tenni akart, ámde a sors *Wotan*t arra kényszeríti, hogy kivesse szívéből, ami legkedvesebb neki.

Wotan döntése megmásíthatatlan. *Brünnhilde* térden állva kérleli: *Ha álombilincs tart le rabként / S egy gyáva jött-ment megejthet könnyen: Csak egyet kérek, óh halld meg, mit aggodalmam sugall! Az álmodót zárd el oly félelmes sánccal, / Hogy csak egy bátor, nagyszívű hős lelhesen rám e szirt fokán!... Tűz lobogja körül e sziklát!*

Az atya szíve megenyhül lánya könyörgésén. *Wotan* búcsúzik: *“a gyáva fusson e szirtről. És csak az jusson eléd, ki nem rab, mint én – az isten.”* Mély álmot bocsát rá, befedi a nagy acélpajzzsal, melléje helyezi dárdáját, fejére helyezi sisakját. S mély szomorúsággal örökre búcsút vesz tőle.

Az, ki e dárda ércét féli, Ne jusson e tűzön át. Felcsap a láng s lassan körülveszi Brünnhilde sziklaágyát.

MÜPA

CHAUSSON: B-dúr szimfónia op.20

CAPLET: „Tout est lumière“ (1901)

HONEGGER: Karácsonyi kantáta

közreműködik: KENDI LAJOS – bariton

Hunyadi János Általános Iskola Gyermekkara

karigazgató: IGALINÉ BÜTTNER HEDVIG

Liszt Ferenc Általános Iskola Gyermekkara – karigazgató: KOVÁCS KATALIN

Szent István Király Oratóriumkórus – karigazgató: ZÁBORSZKY KÁLMÁN

Vezényel: **THOMAS HERZOG**

Thomas Herzog

Kendi Lajos

Kovács Katalin

Igaliné Büttner Hedvig

A mai hangverseny műsorán francia zeneszerzők művei hangzanak fel. Ezen felül is lehet keresni kapcsolódási pontokat közöttük. Ilyen pont például *Claude Debussy*, akivel *Chausson* és *Caplet* barátságot ápolt, *Honegger* zeneszerzői stílusára pedig erős hatást gyakorolt. De máshonnan is közelíthetünk: mindhármuknak volt valamilyen köze közlekedési eszközökhöz: *Caplet* egy hajón született, *Chausson* biciklibalesetben halt meg, *Honegger*ről pedig köztudott volt, hogy rajongott a vasútért: egyik legismertebb művét is a *Pacific 231* típusú mozdony ihlette.

Ma békésebb vizeken evezünk: egy szimfóniát, egy gyönyörű kórusművet és egy kantátát hallunk.

Chausson: B-dúr szimfónia op.20

A különböző művészeti területeken is ott-honosan mozgó, fiatalon elhunyt **Amédée-Ernest Chausson** (1855–1899) nevét minden bizonnyal leginkább hegedűre és zenekarra írt *Poem* című gyönyörű darabja tette ismertté. A komponista stílusa kimonodottan egyéni, ugyanakkor tükrözi két zenei példaképének, *César Franck*nak és *Richard Wagner*nek hatását is, ami – figyelembe véve a német és francia zenei stílusok és izmusok hagyományosnak tekinthető párharcát – fölöttébb érdekes. *César Franck*tól, aki a párizsi Konzervatóriumban a tanára is volt, főleg a zenei formálás szabályait vette át, míg *Wagner* főként a harmóniavilágára volt hatással. Egyéni stílusára különösen jellemző a ciklikusság, rendszeresen visszatérő témákkal hangsúlyozva a mű egységét.

A viszonylag gyakran előadott, 1890-ben keletkezett **B-dúr szimfóniája** (op. 20) második alkotói periódusában keletkezett – az elsón

még tanára, a tanítványát „kivételes személyiségként és igazi művészként” tisztelő *Jules Massenet* hatása érződik –, mely a művészi társadalommal való kapcsolatát tükrözi, már drámaibb jellegzetességeket mutat, míg az utolsó, mely apja halálával vette kezdetét, az orosz és szimbolista irodalom befolyása alatt született műveket sorakoztat fel.

A szimfónia első bemutatójára a szerző által vezetett *Société Nationale de Musique* koncertjén került sor 1891. április 18-án. A három tételes művet gyakran vetik össze *Franck* d-moll szimfóniájával. Valóban sok a szembeötlő formai hasonlóság, például három tételes felépítésében is, ugyanakkor *Chausson* műve sok tekintetben előrelépést hozott. Technikai megoldásait sokan *Wagner*éhez hasonlítják.

Lent – Allegro Vivo

Trés Lent

Anime

Caplet: „Tout est lumière“

André Caplet (1878–1925) francia zeneszerző munkássága a nagy kortárs és barát, *Claude Debussy* árnyékában telt. Egész életében segítette *Debussy*t, úgy műveinek hangszerelésével, mint – karmesterként – bemutatásával. Levelezésük nagyban hozzájárult a *Debussy*-életmű teljesebb feltárásához.

A komponista a hárfások körében igencsak népszerű, hiszen sok darabot komponált erre az impresszionisták által egyébként is preferált hangszerre.

Caplet – 1896-tól a párizsi *Conservatoire* növendéke – tehetséges zeneszerző volt, aki 22

évesen már elnyerte az úgynevezett *Római Díjat* – minden francia művész nagy álmát – nem kisebb vetélytárs, mint a neves kortárs, a három évvel idősebb Maurice Ravel elől! A díj győztese két vagy három évet tölthetett a római *Villa Medici*-ben, lehetőséget kapva a nyugodt tanulmányokra és a művészi fejlődésre, olyan elődök nyomában, mint *Gounod*, *Berlioz*, *Bizet*, *Massenet* és *Debussy*.

A ma este felhangzó „**Tout est lumière**“ – mellyel Caplet elnyerte a díjat – Victor Hugo *Spettacle rassurant* című versére komponált zenekar-kíséretes kórusmű igazi gyöngyszem, valódi boldogság-ének. Optimista hangvételű, változatos textúrájú, a vers hangulatát híven visszaadó, pazar hangszerelésű darab. (Hallgassuk csak a hárfa, a hegedű és a kórus zümmögését a vers megfelelő helyén!)

*Minden sugárzó és vidám ma.
Most szó a fürge lábu pók
a tisztaselyem tulipánra
csipkét, színezüstből valót.*

*A reszketeg szitakötőcske
nagy gömb-szemmel lesi magát
a tükrös tóban, hol nyüzsgöve
rajzik egy rejtélyes világ.*

*Úgy tetszik, ifjodik a rózsa,
a bíbor bímbóval rokon,
s csupa gyönyörrel szól a nóta
a csupa napfény ágakon.*

*Szól a madár, Urát dicsérve,
ki tiszta szívekben lakik,
s rávonja a kékszemű égre
a hajnal láng-szemhéjait.*

*Hol elhal minden lárma lágyan,
a fák közt őzgida suhan,
s az ékszertartó, zöld mohában
bogár ragyog, élő arany.*

*Lankadt a hold, sápadt a napban,
mint víg, lábadozó beteg,
opál-szeméből hullva, lassan,
lágy égi édesség pereg.*

*Csókolva száll a violára
s a vén falig vonja a méh;
moccantja a forró barázda
vak csíráit a nap felé.*

*Minden él, s minden a helyén van,
tárt ajtóban sugárnyi nap,
futó víz, ingó árnykaréjban,
zöld domb felett kék boltozat.*

*A síkság boldog fénye villog,
a fű virít, a lomb susog.
– Ember! ne félj! tudja a titkot
a természet és mosolyog.
(Nemes Nagy Ágnes fordítása)*

Caplet 1910-től négy éven át a *Bostoni Opera* vezetője volt, majd onnan hazatérve hazafias indíttatásból bevonult a francia hadseregbe. A háborúban szerzett tapasztalatok megerősítették vallásos meggyőződését, több szakrális művet is ihletve. A harcok alatt átélt egy gáztámadást, és – bár néhány évig még aktívan részt vett a francia zeneéletben – a gázmérgezés által szerzett betegségben 1925-ben meghalt.

Emlékét – művein túl – több Debussy-darab meghangszerelése és egy emlékmű is őrzi.

Honegger: Karácsonyi kantáta

Arthur Honegger (1892–1955) svájci származású francia zeneszerző a 20. század egyik legszemélyesebb hangú komponistája volt, akinek stílusát olyan jelentős pályatársak művei is alakították, mint *Debussy*, *Schönberg*, a jazz műfaja és a régi korok muzsikája, elsősorban Baché. Zenéjének fő jellegzetessége a szintetizálás, az irányzatok összeegyeztetésére való törekvés.

1920-ban a francia Hatok csoportjához csatlakozott (*Darius Milhaud*, *Georges Auric*, *Louis Durey*, *Francis Poulenc* és *Germaine Tailleferre*), bár csak lazán tartozhatott a csoporthoz, hisz nem értett egyet a társaság minden zeneesztétikai nézetével: a pompás, nagyszabású zenei nyelvezettel való szembenállással, az egyszerű, modern zene elterjesztésével.

A *Bázei Kamarakórus* fennállásának 25. évfordulója megünneplésére az együttes híres svájci karmestere és mecénása, *Paul Sacher* megbízta Honeggert egy új darab megírásával. Az ekkor már nagybeteg és évek óta nem komponáló szerző régi, még 1940-ből származó vázlatokat vett elő, ezeket dolgozta át még egy utolsó nagyszabású kantátává. Így is elkészült a munkával: a **Karácsonyi kantáta** (*Une Cantate de Noel*) csak 1953. januárjában készült el, a bemutatót az év december 18-án tartották.

A szerény cím fantasztikusan szép művet takar bariton szólóra, gyermekkarra és vegyeskarra, orgona- és zenekarkísérettel.

A kompozíció háromrészes, hosszú zenekari kódával. Az első rész latin nyelvű, *De Profundis* (A mélységből kiáltok Hozzád, Uram – a 129. zsoltár részlete), melyben a szenvedő emberiség könyörög reménységért, megváltásért.

A második rész a *Megváltó születése*. Német, francia és angol karácsonyi dallamok

(eredeti nyelven) keverednek benne csodálatos gazdagságú polifonikus szövedékké.

A harmadik részben az *Örömhírt* a bariton szólista erősíti meg a *Lukács evangéliumából* vett részlettel:

Ne féljetek! Íme, nagy örömet hirdetek nektek, melyben része lesz az egész népnek. Ma született nektek az Üdvözítő, az Úr Krisztus, Dávid városában. Ez lesz a jel számotokra: találni fogtok egy kisdedet pólýába takarva és jászolba fektetve.

Majd hatalmas örömujjongás, lüktető ritmusú kórus felett a gyermekkar és a trombiták fortissimo-jában egy *Laudate* dallam csendül fel. A zenekari kóda aztán sűrű polifóniában egyesíti valamennyi korábbi dallamot: a karácsonyi énekeket és a *Laudate*-korált. Aki jól figyel, többször is kihallhat egy ismerős foszlányt – ha akar: *...hogyan Betlehembe sietve menvén...*

Lassan fogyó hangerővel ugyanazt az öt orgona-akkordot halljuk – fordított sorrendben – amivel a mű elkezdődött.

Kiüresedő ünnepeink, hideg csillogású karácsonyok és a kereszténység végveszélye idején nem árt elgondolkozni azon, vajon mit is jelenthetett annak idején, a lerombolt Európa újjáéledő romjain egy olyan mű, melyben francia, német és angol dalok testvéri egyetértésben szólalnak meg.

MÜPA

Szent István Király Szakgimnázium Fúvószenekara

SAINT-SAËNS: Bacchanália a Sámson és Delila című operából

RAHMANYINOV: Vocalise

HINDEMITH: B-dúr szimfónia

DE MEIJ: V. szimfónia – „Visszatérés Középföldre”

közreműködik: BÓDI ZSÓFIA – szoprán

Szent István Király Oratóriumkórus – karigazgató: ZÁBORSZKY KÁLMÁN

Szent István Szakgimnázium kórusai – karigazgatók: SOLTÉSZ ÉVA és BALASI BARNABÁS

Vezényel: **MAKOVECZ PÁL**

Makovecz Pál

Bódi Zsófia

Soltész Éva

Balasi Barnabás

Saint-Saëns: Bacchanália

Camille Saint-Saëns (1835 – 1921) francia zeneszerző, karmester, zongorista és orgonista rendkívüli tehetségét nagyra értékelte *Liszt*, *Rossini* és *Berlioz* is. Saint-Saëns 1853-ban elnyerte a Saint Merry-templom orgonista-állását, amit 1858-ban a Saint Madeleine-templomával cserélt fel, s itt tevékenykedett egészen 1877-ig. 1879-ben forró sikerű hangversenyt adott Budapesten. Utolsó éveit Algériában töltötte.

A *Sámson és Delila* az egyetlen Saint-Saëns 13 operája közül, melyet a bemutató óta folyamatosan műsoron tartanak a világ operaszínpadain. Komponálásához már 1868-ban hozzáfogott a mester, de lassan haladt, mert kedvét szegte, hogy olyan nagy ellenállás mutatkozott Párizsban a készülő mű iránt, hogy a mű bemutatása is kilátástalannak látszott. Egykori tanára és barátja, Liszt Ferenc biztatására folytatta a komponálást, hisz ígéretet kapott, hogy Weimarban színre kerülhet a mű.

Az 1877-es weimari premier nagy sikere ellenére Franciaországban még 13 évig nem játszották a darabot, pedig a hatalmas kórust foglalkoztató, látványos táncjeleneteket – köztük a híres **Bacchanáliát** is – tartalmazó opera igazi jutalomjáték a rendezők számára.

A *Sámson és Delilának* az 1892-es párizsi bemutató hozta meg a máig tartó nemzetközi elismerést.

A *Bírák* könyvből vett bibliai történetben az elnyomásuk ellen lázadó zsidók vezére, a hatalmas erejű Sámson és a bosszúszomjas filiszteus papnő, Delila állnak szemben egymással. Az opera 3. felvonásában színre kerülő Bacchanália a filiszteusok tarka-érzéki világát jeleníti meg, pazar invencióval megalkotott táncsorozatban. Saint-Saëns itt a francia zene keleties érdeklődésének is hódol. S bár lehetetlen, hogy a három-ezer évvel ezelőtt élt pogányok annak az arab zenének a hangjaira táncoljanak, amit Saint-Saëns gyakori algériai utazásain gyűjtött, ez az „időugrás” a kor egyik legizgalmasabb és legfelkavaróbb balettzenéjét eredményezte.

Rahmanyinov: Vocalise

Az orosz arisztokrata családban született **Szergej Rahmanyinov** (1873 – 1943) zongoraművész, zeneszerző műveinek többsége késő romantikus stílusú, *Csajkovszkij*, *Chopin* és *Liszt* hatását is tükröző.

A hányattatott életű, depresszióra és hipochondriára hajlamos fiatal komponista házasságával ért révbe. Életének legboldogabb korszakában a drezdai opera karmestere volt, szólistákat adott és remekművek egész sorát hozta létre. Ebben a bő évtizedben született *II. szimfóniája*, *III. zongoraversenye*, az *Arnold Böcklin* svájci festő műve ihlette *A holtak szigete* című szimfonikus költeménye, valamint a *Harangok* című korálszimfóniája.

Égészsége 1910-ben a túlhajszolt élettempó következtében megrendült, és – lévén mélyen vallásos – problémáival ismét istenhitéhez menekült. Megalkotta két csodálatos művét, az *Aranyszájú Szent János liturgiáját* és a *Vesperást*.

Ebben az időszakban komponálta a *Románcok* című op. 34-es szám alatt kiadott, 14 darabból álló dalciklust két orosz költő, *Polonszkij* és *Saginyan* verseire. Rahmanyinov a dalokat kiváló orosz énekesek egyéniségére szabta, többek között barátjára, a világhírű *Fjodor Saljapinéra*.

E gyönyörű sorozat utolsó darabja az *Antonina Nyezsdanova* szopránénekesnőnek ajánlott **Vocalise**, mely tulajdonképpen egy *dal szöveg nélkül* – az énekes tetszőleges magánhangzóval énekelheti végig a művet.

Az eredetileg zongorakísérettel íródott műnek számtalan át- és feldolgozása született az elmúlt több mint száz esztendőben, többek között zenekarra, kamaraegyüttesre, vonósokra és fúvósokra, eredeti hangnemben vagy transzponálva...

E dal nagyszerűsége pont abban rejlik, hogy szöveg nélkül íródott. Úgy az előadó, mint a hallgató képes a zenéből kiáradó érzelmekkel a saját lelkében lezajló folyamatokat szavak nélkül értelmezni, transzformálni.

A műből áradó szépség kiragad a mindennapok gondjaiból, élvezzük a zene-keltette érzéseket – ki-ki a sajátját – és kilépünk egy más világba, rábízva magunkat a zene varázshatalmára.

Hindemith: Fúvós-szimfónia

A hazánkban méltatlanul keveset játszott német zeneszerző, karmester, zenetudós és zeneíró, a számos hangszeren kiválóan játszó brácsaművész, a nagyszerű humoráról is közismert **Paul Hindemith** (1895 – 1963) 18 éves korában ilyen meghívó levelet küldött barátainak:

„Az elmúlt hónapok legnagyobb eredménye a Konzervatóriumi Urian Klub megalapítása, mely klub 6 tagot számlál (egyik bolondabb, mint a másik). Fő célunk, hogy jól érezzük magunkat. [...] Zenét is szerzünk, de csak különlegesen preparált fülek számára. A célra a gyapjúval kitömött fülek a legmegfelelőbbek. Elköveltünk egy zenés drámát, amelyet újév után fogunk előadni. Önt is szívélyesen meghívjuk. Kérjük, hozzon magával aszpirtint is!”

Hindemithet a Wagner utáni legnagyobb német zeneszerzőnek is aposztrofálják, bár ezt ő bizonyára némi fenntartással fogadná, hisz a nagy előd iránt érzett finoman szólva is távolságtartó viszonyulás egyik tömör megnyilvánulása egy 1925-ben keletkezett, meglehetősen groteszk kompozíciója, melynek címe így fordítható: *A bolygó hollandi nyitánya vonósnégyesre, ahogy azt egy rossz, üdülőhelyi zenekar reggel hétkor a falu kútjánál lapról olvassa.*

Hindemith már korai kompozícióival is nagy figyelmet keltegetett. Ezekre többnyire a sokkoló témaválasztás (gyilkosság, szexualitás) volt jellemző és zenei megoldásaival is erre törekedett (például a *Fiatal lány* című darabjában szirénát is alkalmazott a hangszerek között).

Később zenéjében egyre felismerhetőbbé vált a barokk – elsősorban *Johann Sebastian Bach* hatása, kontrapunktikus szerkesztésmódja –, és kialakult saját stílusa – bár a témaválasztás tekintetében változás többnyire nem történt: műveinek jó része szokatlan, időnként kimondottan bizarr ötleteken alapul.

32 évesen a berlini *Zeneművészeti Főiskola* tanára lett, innentől kezdve több művében is törekedett az egyszerűsége, könnyebb játszhatóságra. Néhány év alatt ismert és elismert komponista lett – nemcsak Németországban, de Európa-szerre is. A náciizmus előretörésével azonban zenéjét „elfajzottnak” bélyegezték, darabjainak előadási lehetősége nagyon megritkult, majd be is tiltották őket.

Hindemith előbb Törökországba utazott, ahol megszervezte a török zeneoktatást, majd Svájcba, később pedig az Egyesült Államokba emigrált, a *Yale Egyetemen* tanított.

A ma este megszólaló, a fúvószenei irodalom sarokkövének számító **B-dúr**, úgynevezett **Fúvós-szimfónia** még Svájcba való visszatelődése előtt Amerikában keletkezett 1951február-márciusban.

A *Hugh Curry* ezredes megrendelésére készült mű premierjét még ugyanezen év április 5-én meg is tartották Washingtonban, méghozzá az *Egyesült Államok Hadseregének „Pershing Own”* fúvószenekeara közreműködésével, a szerző vezényletével.

Hindemith annak érdekében, hogy a legjobban megismerhesse és kiaknázhassa a hangszerek adottságait és lehetőségeit, egy sor instrumentumon megtanult játszani. Így az idők során elsajátította a trombita, a klarinét, a harsona, a tuba és a fuvola megszólaltatását, a fúvósokhoz hozzácsapva még a hárfát és a basszusgitárt is. Így felvértezve fogott neki a három tételes Fúvós-szimfónia megírásához, melyben valóban sikerült kamatoztatnia a tapasztalatait, és kihasználnia a hangszerek – és játékosaik – által kínált lehetőségeket.

Emellett megvalósította a hangszerek kombinálása révén létrejövő széles hangszín-paletta mind teljesebb bemutatását is.

A darabban a klarinétnak kiemelt szerepe van, az ütősöket viszont visszafogottan alkalmazza a szerző. A határozott dallamokat felvázoló, nagyszerű kontrapunktikus művel Hindemith valószínű forradalmat indított el a fúvószenei kultúra területén. Megerősítette a fúvós zene szuverenitását és létjogosultságát, beláthatatlan távlatokat nyitva zeneszerzők egész sorának érvényesülési lehetőségére előtt.

Moderately fast, with vigor – Andantino grazioso – Fugue: Rather broad

Johan de Meij: V. Szimfónia

Johan de Meij (1953) holland zeneszerző és karmester harsonaművészként kezdte pályáját. Mielőtt teljesen a komponálásnak szentelte volna az életét, sikeres karriert futott be előadóművészként és karmesterként is. Műveit neves zenekarok játsszák világszerte, saját kompozíciói mellett főként fúvósátíratokat készít. Több komoly zenei díjjal is kitüntették.

Johan de Meij I. szimfóniája J.R.R. Tolkien „A Gyűrűk Ura” című világhírű trilógiájának meséjén alapul, amely 1955-ös megjelenése óta olvasók millióit varázsolta el különös történetével. A könyv egy elképzelt világ történelmében bekövetkező sorsfordító időszak izgalmas regénye. Tolkien ennek a világnak a teljes történelmét, sőt eredet történetét dolgozta fel a Szilmarilok c. munkájában.

De Meij ma este bemutatandó hat tételes **5. szimfóniája** a „Visszatérés Középföldre” alcímet viseli, amely a tolkien világ egy-egy kulcsfontosságú szereplőjét vagy eseményét jeleníti meg a zene eszközeivel.

1. *Miri na Fëanor* (Fëanor kincsei)

A „Tündék” a tolkien világ magasztos halhatatlan lényei, akik a természettel nagy harmóniában élnek. Fogékonyak a művészekre és ügyes kezű mesterek. *Fëanor* volt a tündék legügyesebb kezű kovácmestere, ki a *Halhatatlan Birodalomnak* fényt adó két Ósfa sugárzását három ékszerbe zárta. Ezeket az ékszereket – a „*Szilmarilokat*” megkívánta *Morgoth*, a *Világ Fekete Ellensége* és az elrabolva azokat, Középföldre menekült. Fëanor vesztesége fölött érzett keserűségében rávette a tündéket, hogy üldözzék Morgothot és visszaszerezzék a Szilmarilokat. Ezzel veszi kezdetét *Középföldre* első súlyos válsága – „Az ékszerek háborúja”.

2. *Tinúviel* (A csalogány)

A Tündék uralkodója annak ígérte leánya, Tinúviel kezét, aki visszaszerzi az elrabolta kincseket. Egy közönséges halandó, Beren már elnyerte Tinúviel kegyeit, és az ő segítségével megszerzte az ékszereket. Menekülésük közben egy gonosz ragadozó támadásakor elvesztik kincseiket, amely támadójuk gyomrába kerül a hős karjával együtt. Beren életét veszti a támadásban, de a halálosan sebzett fenevad gyomrából végül mégis előkerülnek az elveszett kincsek. Tinúviel követi elvesztett szerelmét az alvilágba és szívhezszóló énekével meghatja az alvilág urát, aki Tinúviel halhatatlanságáért cserébe visszaadja neki Berent.

3. *Ancalagon i-mór* (Ancalagon, a fekete)

A leghatalmasabb és leggonoszabb sárkány Morgoth szolgálatában. Amikor kitört „Az

ékszerek háborúja” Eärendil, a tengerész – Tinúviel unokájának hitvese – sikeresen elvitorlázott Fëanor kincsének fénye mellett a „Halhatatlan Birodalomba” hogy azok lakóit segítségül hívja Középföldre védelmére. Bátor-ságáért a Halhatatlanok Eärendil hajóját az égre irányították és homlokán a ragyogó ékszerrel a hajnal csillagaként indították harcba a sárkány ellen. Összecsapásukra végül Morgoth erődjé felett került sor, amelyben Eärendil legyőzte Ancalagon, akinek alázható teste lerombolta Morgoth erődítményét és Morgoth teljes vereségét eredményezte.

4. *Arwen Undómiel* (Az Esthajnalcsillag)

Arwen Tinúviel egyságu leszármazottja, *Elrondnak*, a tündék királyának lánya. Csakúgy, mint Tunúviel, szerelméért lemondott halhatatlanságáról, mert választottja nem volt más, mint *Gondor* későbbi királya, *Aragorn*. Az ő történetük „A gyűrűk ura” könyvből már jól ismert.

5. *Dagor Delothrin* (A harag háborúja)

Morgoth háborút indított Középföldre elfoglalásért. Amint a 3. tételnél már említettük, Eärendil meggyőzte a Halhatatlanok földjének népét, hogy keljen Középföldre védelmére. Így a Tündék egyesített serege Középföldre halandó lakóival egységben ötven éven át háborúzott Morgoth démonokból és orkokból (gonosz, vérszomjas, vad lények) álló seregével. Amikor Morgoth seregei vesztesre álltak, Morgoth csatába küldte szárnyas sárkányait (köztük Ancalagonnal). Támadásuk olyan heves és kegyetlen volt, hogy még a halhatatlanok is meghátráltak. Ekkor érkezett Eärendil az égen vitorlázva a sasok seregével megerősítve és győzelmet aratott Morgoth szárnyas erői felett. Ekkor maga Morgoth is fogságba esett és most láncre verve az a világok falain túli „időtlen űrbe” vetve tölti büntetését az idők végezetéig.

6. *Thuringwethil* (A titokzatos árnyék-asszony)

Morgoth hűséges szolgálója, aki egy vérszívó denevér-asszony képében hordozta urának üzeneteit. Morgoth mellett esett el egy ütközetben. Tinúviel és Beren vezetésével teljesítéskor a denevér-asszony bőrért áruháznak használva jutott Morgoth közelébe, hogy visszaszerezze ősei örökségét, a Szilmarilokat.

MÜPA

WAGNER: Parsifal – előjáték

SAINT-SAËNS: a-moll gordonkaverseny

PROKOFJEV: Alexander Nyevszkij – kantáta

BOROGYIN: Polovec táncok az Igor herceg című operából

közreműködik: SENNU LAINE – gordonka, SCHÖCK ATALA – alt

Szent István Király Oratóriumkórus – karigazgató: ZÁBORSZKY KÁLMÁN

Szent István Szakgimnázium kórusai – karigazgatók: SOLTÉSZ ÉVA és BALASI BARNABÁS

Vezényel: **JURIJ SZIMONOV**

Jurij Szimonov

Sennu Laine

Schöck Atala

Soltész Éva

Balasi Barnabás

R. Wagner: Parsifal – előjáték

Richard Wagner (1813 – 1883) német zeneszerző, karmester, esztéta, korának egyik legnagyobb hatású komponistája, aki a német kultúrkört és mondavilágot piedesztálra emelte – bár számos más műfajban is alkotott – operái által vált halhatatlanná. Úgy személyisége, mint zenei stílusa és a művészetről vallott elképzelései is megosztották Európa muzsikusaikat és gondolkodóit, nem egyszer szinte háborúskodásig menő vitákat szítva.

A **Parsifal** Wagner utolsó operája, librettóját a zeneszerző maga írta. Az ősbemutató 1882. július 26-án zajlott a bayreuthi *Festspielhaus*-ban, meglepően nagy sikert aratva. A komponista ezen operája bármely más színpadon való előadását kifejezetten megtiltotta.

A wagneri zene egyik alappillére, a vezérmotívum itt szinte önálló életre kél, a darab mozzanatai közötti epikus kapcsolatot a zenekarban megjelenő „leíró” részletek teremtik meg. A Parsifalban az egymással szemben álló két erő, a jó és a gonosz megjelenítése magában a zenei szövésben már eldőlt: *Parsifalt* és a *Grált* egyszerű diatónia jellemzi, míg *Amfortas*, *Kundry* és *Klingsor* a kromatika eszközével ismerteti fel magát. Az előjátékban csak a tiszta diatónia jelenik meg: elsőként az Úrvacsora, majd az ünnepélyes Grál motívum, s a hit dallamai hömpölyögnek előttünk, hogy végül ismét az Úrvacsora motívuma zárja emelje magasba a hallgató lelkét.

Az Előjátékot maga Wagner emígyen magyarázta:

„Első téma: szeretet. Vegyétek testemet, ve-

gyétek véretem, a mi szeretetünkért. (Angyalhangoktól elhalóan ismételve). Vegyétek véretem, vegyétek testemet, hogy rám emlékeztek! (Megint elhalóan megismétlődik).

Második téma: Hit! A megváltás ígérete a hit által. Szilárdan, hatalmasan szólal meg a hit, fokozódva még a szenvedésben is. Válaszul a hit végtelen magasságokból mintegy a fehér galamb szárnyaival leereszkedve egyre szélesebben és hatalmasabban járja át az emberi szíveket, hatalmas erővel tölti be a világot, az egész természetet majd ismét enyhe megnyugvásban tekint föl a mennyek felé. Ekkor a magánosság borzongásából még egyszer kiszóval a szerető részvét panasz: a rettegés, az Olajfák hegyének szent verejtéke, az isteni kínszenvedés a Golgothán – a test elsápad, vére előmlik és mennyei áldásának egészével terül szét a világba, a szeretet által való megváltás gyönyörét árasztva mindenre, ami él és szenved. Várjuk őt, akinek szívében szörnyű bűnbánattal a Grál isteni és sújtó szemléletébe kellett elmerülnie, várjuk Amfortas-t, a szentség bűnös őrizőjét: mardosó lelki kínjának lesz-e megváltása? Még egyszer halljuk a biztató ígét – és remélünk!”

Saint-Saens: a-moll gordonkaverseny

Camille Saint-Saëns (1835–1921) romantikus francia zeneszerző, karmester, zongora- és orgonaművész korának elismertebb és megbecsültebb muzsikusa volt, mint mestere, *Liszt Ferenc*, de kiérdemelte nagy kortársai, így *Berlioz* vagy *Rossini* elismerését is. A Francia Becsületrend lovagja, aki nagy társadalmi és művészi tekintélynek örvendett.

Az **a-moll gordonkaverseny** Saint-Saëns 1872-ben írt versenyműve, melyet *Auguste Tolbecque* gordonkaművész előadásában 1873. január 19-én mutattak be a *Párizsi Konzervatóriumban*. A mű Saint-Saëns-nak különösen termékeny időszakában készült, a komponistának fiatal kora ellenére már igen érett versenymű került ki a keze alól. A darabon érződik, hogy a zeneszerző szereti és ismeri a hangszert, amelyre komponál, valószínűleg nem véletlen, hogy más műveiben is fontos szerepet szán a lírai hangzású, az emberi énekhangot leginkább felidézhető csellónak – például *Az állatok farsangjában* a hatyút ezen a hangszeren szólaltatja meg.

A három egybekomponált tételből álló versenymű viszonylag rövid a többi, úgynevezett nagy csellóversenyhez képest, de annál érdekesebb, izgalmasabb.

Sok zeneszerző, köztük *Rahmanyinov* és *Sosztakovics* – akinek két gordonkaversenye szintén nagyon népszerű és gyakran játszott darab – úgy ítélte meg, hogy ez a koncert a legnagyobb közöttük az összes csellóverseny közül. *Sosztakovics* saját bevallása szerint e művet tanulmányozva jött rá bizonyos trükkökre, hogy miként lehet úgy csellókoncertet írni, hogy a zenekar annyira fátyolszerűen, de mégis erőteljesen tudjon a háttérben maradni, hogy a szólóhangszer összes hangszíne akár a magas, akár a mély regiszterben gyönyörűen tudjon érvényesülni.

A darab annak ellenére a csellóvirtuózok kedvence, hogy a szólistára rendkívül igényes és nehéz feladatot ró, különösen a gyors harmadik tételben.

Allegro non troppo – *Animato* –
Allegro molto – *Tempo I*
Allegretto con moto – (*cadenza*) – *Tempo*

I – Un poco ,meno rapidamente
Tempo Primo (Molto allegro)

Prokofjev: Alexander Nyevszkij

A mozgókép történetének egyik legizgalmasabb jelenete, amikor Szergej Einsztein, a zseniális orosz filmrendező *A jégmezők lovagja* (Alekszandr Nyevszkij) című filmjében az erősödő zene ütemeire hatalmas lovagsereg rohamoz a befagyott tó egyik oldalán, zászlóikat lobogtatja a szél. A túlparton egy sor lándzsás áll idegesen, ám rendületlenül, készülve az elkerülhetetlenre.

Kissé távolabb Novgorod fejedelme, Nyevszkij zord tekintettel, eltökélt arckifejezéssel néz maga elé. Majd leereszti sisakrostélyát, és bajtársait megölelve kiadja utolsó parancsait. Jönnek a lovasok, a lándzsák leeresztednek, és a két sereg egy borzalmas recse-néssel összecsap.

Az 1938-ban keletkezett film – melynek zenéjét **Szergej Prokofjev** (1891–1953) orosz komponista szerezte – középpontjában az orosz történelem talán legtöbbet emlegetett csatája áll: a Német Lovagrend és szövetségesei (a Kardtestvérek rendje, dánok, észtek, skandináv keresztetek), valamint a novgorodi és vlagyimiri fejedelemség csapatai ütköztek meg 1242 áprilisában a Csúd-, vagy más néven Peipus-tavon. A jégcsataként is emlegetett harc döntőnek bizonyult.

Prokofjev nevéhez számos szovjet filmalkotás zenei anyaga fűződik, de legnagyobb sikerének az Einszteinrel való együttműködése mondható, amelynek eredménye az **Alekszandr Nyevszkij** című film zenéje, melyből később nagyszabású kantátát is összeállított.

Einsztein Prokofjevéről: „Az ő nemzeti jellege abból a valódi forrásból ered, amely az orosz nép nemzeti tudatát formálta; amely Andrej Rubljov régi freskóinak a népi bölcsességében tükröződik. Ezért hangzik a régiség oly hitelesen Prokofjev zenéjében – nem régieskedő és stilizált eszközökkel, hanem az ultramodern zeneszerzés legszélsőségesebb, néha szinte hazárdul mérész fogásaival.”

A kantátát 1937. május 17-én mutatták be Moszkvában a komponista vezényletével.

Oroszország mongol iga alatt – Dal Alekszandr Nyevszkijről – Keresztesek Pszkovban – Keljete fel, orosz emberek! – Jégmezei csata – Halottak mezeje – Alekszandr bevonulása Pszkovba

Borogyin: Polovec táncok

Élt olyan zeneszerző – nevezetesen *Vivaldi* – akit pap létére azért mentettek fel a misézés alól, mert ha a karját magasban kellett tartani a szertartáson, szívgörcsöt kapott.

És volt olyan komponista is, aki – bár orvosi diplomáját átvette – rosszul volt a vér látványától, így hát soha sem praktizált. Viszont mint kiváló vegyész és egyetemi tanár, szakmai körökben komoly hírnevet szerzett magának a szerves kémia kutatása révén. Pillantsunk csak rá kitüntetéses diplomája után 1858-ban – az egyetem történetében elsőként orosz nyelven – írt doktori disszertációjának témájára: *az arzénsav és foszfor-sav kémiai és toxikológiai hasonlósága...*

Az 1833-ban egy grúz herceg törvénytelen fiaként Szentpétervárott született **Alekszandr Borogyin** viszont – mert róla van szó – ahogy mondani szokás, nem ezért szeretjük. A nagyszerű komponistát, az orosz

Ötök zeneszerzői csoportjának kiválóságát ugyanúgy vonzották a természettudományok, mint a nyelvek vagy a zene. Több hangszeren is játszott, és – bár a mai napig amatőr és autodidakta zeneszerzőként tartják számon – Balakirevtől zeneszerzést is tanult. 1877-ben személyesen is találkozott Liszt Ferencsel. Európai hírnevét elsősorban neki köszönhette, hiszen az ő személyes javaslatára mutatták be I. szimfóniáját Németországban. Európa-szerte hatalmas sikert aratott *Közép-Ázsia pusztáin* című szimfonikus költeményével. Műveire a keleti dallamok iránti érzékenység, a harmóniai kísérletezés és a mívesen kidolgozott népiesség jellemző.

Borogyint az öt és családját ért sorozatos betegségek és nehézségek miatt élete utolsó éveiben súlyos depresszió gyötörte, és mindössze 54 éves volt, amikor egy bálon összeesett és fejét kőpárkányba ütve meghalt.

Élete főművét, a halála után három évvel bemutatott Igor herceg című operát 1869-ben kezdte el komponálni, a befejezést két barátja, *Glazunov* és *Rimszkij-Korszakov* vállalta magára.

Az opera ma este felhangzó részlete, a **Polovec táncok** az idők során önállósodott és a koncerttermek gyakran játszott bravúrdarabjává vált. A fogságba esett Igor herceg felvidítésére az öt nagyon becsül ellensége, *Koncsak* tatár kán kis előadást szervez: a csillagos pusztai ég alatt lobogó tüzek mellett ijákat rázó vad férfiak robbanó, dübörgő, extatikusan fokozódó tánca váltakozik a rabnők keleties, lágy, szinte erotikus lejtésével.

ZENEAKADÉMIA

PÄRT: IV. szimfónia

HÄNDEL: Izrael Egyiptomban

közreműködik: LÖKÖSHÁZI MÁRIA – szoprán

DANKU ESZTER – alt

ERDŐS RÓBERT – tenor

Szent István Király Oratóriumkórus – karigazgató: ZÁBORSZKY KÁLMÁN

Vezényel: **MAKOVECZ PÁL**

Makovecz Pál

Lökösházi Mária

Danku Eszter

Erdős Róbert

Pärt: IV. szimfónia

„A zeném mindig hosszas hallgatás gyümölcse. Ha hallgatásról beszélek, arra a semmire gondolok, amelyből Isten a világot teremtette. Ezért, eszményi értelemben, a csend szent. A csend nemcsak úgy egyszerűen adatott meg nekünk, hanem azért, hogy táplálkozzunk belőle. Ez a táplálék nem kevésbé értékes számunkra, mint a levegő. Van egy mondas, amely szerint ha szeretettel közeledünk a hallgatáshoz, akkor abból zene születhet. A zeneszerzőnek gyakran nagyon sokáig kell erre a zenére várnia. Ez a bensőséges várakozás éppen az a csend, amely olyan kedves nekem.”

Arvo Pärt (1935) észti komponista az egyházi zeneszerzés legkiemelkedőbb ma élő képviselője. Pärt mai stílusa minden nemzedéktársa közül az egyik legfelismerhetőbb.

Az évtizedek óta töretlen népszerűségnek örvendő zeneszerző korai művein *Sosztakovics*, *Prokofjev*, *Bartók*, majd pedig *Schönberg* hatása volt érezhető. Ez az „ultramodern” korszak azonban egyszerre véget ért: Pärt alkotói válságba jutott. „Akora hangzavart csaptam, hogy nem hallottam ki belőle a saját hangomat.” Harmadik szimfóniájától kezdődően (1971) lemondott az atonális hangzásvilágról.

1978-ban – öt éven át tartó csend után – egy tallinni zenei fesztiválon új, általa tintinnabuli-nak nevezett stílusban kompo-

nált művel mutatkozott be. A maga-alkotta stílus és nyelvezet részben gregoriánon alapszik, másrészt a 14-16. századi franko-flamand szerzők – *Dufay*, *Ockeghem*, *Lassus* – hatása érződik rajtuk. Ő maga így mutatja be a tintinnabulit (a latin eredetű kifejezés harangocskát jelent):

”Egyszerű anyagokból építkezem – egy hármashangzattal, egy bizonyos tonalitásban. A hármashangzat három hangja harangokhoz hasonlít, ezért hívom ezt a kompozíciós eljárást tintinnabulinak.”

Új zeneszerzői stílusa új művek egész sorának megírására inspirálta, ugyanakkor a szovjet rezsim szorítása miatt el kellett hagynia hazáját, és – az önkéntes száműzetést választva – családjával Nyugat-Berlinbe költözött.

Az emigráció első éveiben zenéjét sokan félreértették, ő viszont rendületlenül haladva a megkezdett úton, nagy jelentőségű szakrális művek egész sorát hozta létre, fokozatosan magára vonva a világ zeneszerető-zenértő közönségének figyelmét. Díjai, *Grammy*-jelölései száma szinte megszámlálhatatlan, és zenéjének csodás, szakrális tisztasága miatt bírálói se igen akadnak. Különös, hogy zenéjének hatása alól a nem vájtfülűek sem tudják kivonni magukat.

A ma este műsorra tűzött **4. szimfónia**, mely a „*Los Angeles*” alcímet viseli, 2008-ban íródott – 37 évvel a 3. szimfónia után – a *Los Angeles-i Filharmonikusok Szövetsége* felkérésére. Akkortájt dolgozott egyik –

ókori orosz himnuszon alapuló – művén, melyben volt egy őrzőangyalhoz szóló ima. Úgy döntött, hogy ez lesz az alapja az új szimfóniának, mivel a megbízó város is nevében hordozza az „angyal” szót. A művet 2009. január 10-én mutatták be, *Esa-Pekka Salonen* vezényletével, nagy közönségsikert aratva.

A szimfónia preambulumban a szerző megemlékezik az akkor az Oroszországban koholt vádakkal, politikai leszámolás okán bebörtönzött *Mihail Hodorovszkij*ről és mindazokról, akik hozzá hasonlóan veszítették el a szabadságukat. „*Alkotásommal szeretnék kezet nyújtani a fogolynak és mindazoknak, akiket Oroszországban bebörtönöztek és jogaiktól megfosztottak. 4. szimfóniámat Mihail Hodorovszkijnek szentelem és a helyzet ellenére megnyugvást kívánok neki. Nem tudom, hogy kompozícióm valaha meghallja-e, de remélem, hogy hírvivő galambom egy nap elér a távoli Szibériába*”.

A személyes találkozásra Hodorovszkij szabadulása után 2013-ban került sor, melyből látható, hogy a galamb – ha Szibériába nem ért is el – Zürichben sikeresen leszállt.

Händel: Izrael Egyiptomban

Georg Friedrich Händel (1685–1759) német zeneszerző, a barokk zene egyik legnagyobb alakja, az oratórium mestere életének túlnyomó részét Angliában töltötte, ott élte meg legnagyobb sikereit udvari zeneszerzőként. Csaknem félszáz operát komponált, majd – az opera műfajának az énekesek állítólagos erkölcstelen-sége miatt csökkenő népszerűsége miatt –

bibliai tárgyú oratóriumok egész sorát komponálta. A korabeli angol közönség ezekben a történetekben igazán nem találhatott kivétnevelőt, hát színre kerülhetek Isten választott népének, Izraelnek hősei: *Júdás Makkabeus*, *Saul*, *Sámson* és *Jephta*, *Esther* és *Deborah*, valamint az Exodust, az egyiptomi népet sújtó csapásokat és a zsidók Vörös-tengeren való átkelését megfestő hatalmas tabló.

Ez utóbbi – az **Izrael Egyiptomban** – a Messiás mellett Händel talán legnagyobb szerűbb oratóriuma, melynek szövegét a *Messiás* librettistája, *Charles Jennes* állította össze, kizárólag az *Exodus* (Mózes 2. könyve) és zsoltárszövegek felhasználásával.

Az alig egy hónap alatt megkomponált művet 1739 áprilisában mutatták be a londoni *King's Theatre*-ben, nem túl lelkes közönség előtt. A mérsékelt fogadtatás oka az volt, hogy a korabeli közönség számára új volt a túlnyomórészt hosszú kórusrészletekből álló oratórium-felépítés. Nagyon messze állt ez a mű attól a mozgalmas színpadra-állítástól, amelyet korábban az operaelőadásokon megszokhatott. Az oratórium ugyanis statikus műfaj – színpad nélküli dráma –, hiszen itt, ha vannak is szereplők, azok színpadi mozgás nélkül, a zenekar és a kórus előtt állva éneklék a szólamaikat. Ennek a darabnak pedig még tulajdonképpen cselekménye sincs: a zsidók szenvedése és megmenekülése adja a témát, a tömör bibliai idézetek pedig a szöveget, és a szólisták sem személyesítenek meg határozott alakokat.

Händel – megteremtve a *kórusoratórium* mintapéldáját – jócskán megelőzte korát

ezzel a darabbal, etalonként szolgálva későbbi remekműveknek, jelentős hatást gyakorolva *Haydn* és *Mendelssohn* oratorikus művészetére is.

Händel nagy gondot fordított a szöveg zenei ábrázolására. A nagyszabású kompozíció páratlan leleménnyel festi meg a zenében az egyiptomi népet ért hét csapást (Händel a tizből hármat kihagyott a darabból) és lenyűgöző ívet jár be a *Józsefet* gyászoló első résztől a zsidók megmenekülését ünneplő harmadik részig. Talán nincs is olyan Händel-oratórium, amelyben a zenekarnak ilyen nagy szerepet szánt volna a komponista.

A mű nyitány és nyitókórus nélkül kezdődik, és a zsidók panaszát tárja a hall-

gatóság elé. A sanyargatott Egyiptom hét csapást szenved el: a vizek vérré válnak, békák majd böglyök lepik el az országot, jégeső, sáskajárás és a mindent elfedő sötétség után az utolsó: az elsőszülöttek megölése.

E sok drámai történés után szólal meg a kivonulás örömét ábrázoló kórustétel: a hatalmas háromrészes kórus a Vörös-tengeren való átkelést jeleníti meg.

A második rész tulajdonképpen egy hatalmas, diadalmas örömeinek, melyet már az előzőekhez képest több szólórész is tagol: Izrael népe megemlékezik a csapásokról és a Vörös-tengeren való átkelésről. Az oratóriumot a *Mirjam* prófétanő szavait idéző szoprán szólós zárókórus koronázza meg.

ZENEAKADÉMIA

J. S. BACH: E-dúr hegedűverseny
DVOŘÁK: E-dúr szerenád
PIAZZOLLA: Négy évszak Buenos Airesben

Koncertmester és hegedűszólista: **DÓCZI ÁRON**

Dóczy Áron

Bach: E-dúr hegedűverseny BWV 1042

Johann Sebastian Bach (1685–1750) német zeneszerző, orgona- és hegedűművész a barokk kor és az egyetemes zeneművészet egyik legkiemelkedőbb alakja volt. Halála után felbecsülhetetlen értékű kézíratait, kottáit és hangszereit a leszármazottak között elosztották. Sokat köszönhet az utókor Bach fiainak, *Philipp Emanuel*nek és *Johann Christiannak*, akik óvták és őrizték apjuk autográf kézíratait. Sajnos ez a harmadik zenész Bach-fiúról, *Wilhelm Friedemann*ról nem mondható el, a hozzá került rész jórészt elveszett.

Az új zenei irányzatok térhódításával a „nagy Bach” páratlan művészete lassanként feledésbe merült.

Szerencsés véletlenek sorozata kellett ahhoz, hogy százévi álom után ismét a kutatók és hangszeres művészek látóterébe kerüljön, s ennek a lassan induló reneszánsznak egyik legnagyobb élharcosa *Felix Mendelssohn* német zeneszerző volt.

Bach közel hat esztendő-töltött karmesterként *Köthen*ben. Kamaraműveinek jelentős része ez idő alatt – 1720 táján – keletkezett. Még belegondolni is sok – hát még megkomponálni! Ekkor készült (több kisebb kompozíció mellett) a három fennmaradt hegedűverseny, a hat csembalókíséretes szonáta, csellóra írt szólószvittek, hegedűszonáták és partiták, három viola da gamba-szonáta, a négy zenekari szvit és a hat *Brandenburgi verseny*, a két- és háromszólamú invenciók sorozata, az angol- és francia szvittek, a d-moll kromatikus fantázia és fúga, a fuvalá-

ra írt kíséretes szonáták és végül – csak úgy mellékesen – a *Wohltemperiertes Klavier* első kötete.

Bach hegedűversenyeinek mintájául az olasz *concerto* műfaja szolgált, leginkább *Vivaldi* és *Albinoni* műveit tanulmányozta, s gyakran előfordult – ez a barokk korban bevett gyakorlat volt –, hogy egy-egy témát át is vett, műveibe beépítette. *Vivaldi* kis-sé szertelenebb concerto-i Bach keze alatt „megkomolyodtak”, szigorú szerkesztésű kontrapunktikus formát öltöttek.

Ma este a fennmaradt három concerto közül a szerkesztését tekintve talán a leginkább egyszerűnek mondható, felszabadult, szabadon szárnyaló hegedűszólamot csillogtató **E-dúr hegedűverseny** hangzik fel.

Dvořák: E-dúr szerenád

Hol vagyunk már attól a kortól, amikor a szerelmes trubadúr éjnek évadján kedvese ablaka alatt lantot pengetve dalolta zengeményét?! Az intim (bár a környék lakóinak is kitérülhető) műfaj lassan beszívárgott a hangversenytermekbe, *Haydn* és *Mozart* pedig már önálló műfajként „törzskönyvezte” a szerenádot.

Antonín Dvořák (1841–1904), a minden műfajban kiváló alkotó cseh zeneszerző, a cseh romantikus zene (egyik) megteremtője sokat küzdött azért, hogy a zenei pályára kerülhessen. Eleinte úgy állt a dolog, hogy folytatnia kell apja mesterségét, kocsmáros és hentes lesz belőle. Sikertelenül azonban felküzdenie magát a cseh Nemzeti Színházba brácsásnak, ahol megismerkedett *Brahms*-

szal, az akkor még szintén fiatal nagy német zeneszerzővel, s innen már eltántoríthatatlan elszántsággal vetette meg lábát a zenészi pályán.

Sok küzdelem és nélkülözés után sorsa nem is remélt módon fordult jóra: állami ösztöndíjért folyamodott és el is nyerte azt, még hozzá a lehető legmagasabb összeggel és öt esztendőre! Emellé – miután műveivel megszerezte a támogató bizottság tagjainak jóindulatát – meleg hangú méltatásokat kapott – nem is akárkitől – *Eduard Hanslick*től. Ennél jobb segítséget akkortájt zenész nem is remélhetett volna! Hanslick ugyanis Bécs (és fél Európa) legrangosabb – és legvitriolosabb tollú – konzervatív ízlésű zenekritikusa volt, aki a kortárs komponisták sorának életét keserítette meg – nem kímélve a régieket sem, vissza egészen Palestrináig. Szerencsére a közönség ízlése legtöbbször fordított arányban állt az ő elfogult kritikáival...

Tehát csupa jó dolog történt 1875-ben Dvořákkal: a fiatal komponista fellélegezhetett.

Ennek a nagy, boldog sóhajnak eredménye a ma felhangzó E-dúr szerenád, ez az öt tételből álló, boldog hangvételi, a hallgatóság lelkét is felszabadító zenei csemege.

Moderato – Menuetto: Allegro con moto – Trio – Scherzo: Vivace – Larghetto – Finale: Allegro vivace – Moderato

Piazzolla: Négy évszak Buenos Airesben

Egy emigráns olasz fodrász egyetlen gyermekeként látta meg a napvilágot a későbbi „tangókirály”, *Astor Piazzolla* (1921–1992) argentin zenész, zeneszerző. Nyolc éve-

sen kezdett muzsikálni az apjától kapott harmonikán, s néhány év múlva már a *Rahmanyinov*-tanítvány *Wilder Béla* oktatta klasszikus zenére.

1940-ben a világhírű *Arthur Rubinstein* zongoraművész ajánlására kezdhette meg komolyzenei tanulmányait, és a kortárs zene (*Bartók, Stravinsky, Ravel*) vonzásában maga is komponálásba fogott.

1946-ban megalapította saját zenekarát. Ugyanebben az évben írta meg az első tangóját, majd az ötvenes évektől kezdve szinte teljesen a komponálásnak szentelte az idejét.

1953-tól Párizsban ösztöndíjjal a legendás zenepedagógus *Nadia Boulanger*-nál tanult zeneszerzést, aki arra ösztönözte, hogy találja meg saját hangját: „*Hallom Ravelt és Sztravinszkijt, de nem hallom Piazzollát!*”

Ennek eredményeként Piazzolla új ritmusokkal és harmóniákkal kísérletezett. Viszszatért a tangóhoz, darbjait eleinte vonós zenekarral adta elő, közben ő maga állva, egyik lábát székre helyezve harmonikázott. Piazzolla a tangót az olasz opera, az amerikai dzsessz és a kortárs zene elemeivel elegyítve a tánctermekből átemelte a hangversenytermekbe. Több mint háromezer művét számolták össze, a tangók mellett írt dalokat, filmzenéket (1986-ban a francia César-díjat is megkapta), sőt operát is. Ő volt a tangó vitathatatlanul legnagyobb alakja, de a kortárs zenének is óriása, akinek műveit a legelismertebb „komoly” zenészek is játszották, s már életében klasszikussá vált.

A **Négy évszak Buenos Airesben** című kompozíció – minden kétséget kizáróan Piazzolla legnépszerűbb alkotása – *Vivaldi* azonos című versenymű-sorozatának ihletésére született 1965–70 között. A tangó

táncformáját komolyzenévé nemesítő sorozatnak először csak a *Nyár* tétele készült el, egy színdarab kísérőzenéjeként. Ebben időnként Vivaldi művének motívumai is felbukkannak, mintegy tiszteletet téve a barokk mester előtt.

A tételek a tangó gyors-lassú-gyors lüktetését követik, a vonósok időnként szinte ütőhangszer-hangszíneket idéznek.

A mű egy új stílus, a *Tango nuovo* megszületését jelentette.

ZENEAKADÉMIA

BEETHOVEN: III. Leonóra-nyitány

BOCCHERINI: B-dúr (Grützmacher) csellóverseny

DVOŘÁK: Az erdő csendje

WAGNER: Trisztán és Izolda – Előjáték és Izolda szerelmi halála

SZTRAVINSZKIJ: Tűzmadár-szvit

közreműködik: PUSKÁS ZSOLT – cselló

Vezényel: **HORVÁTH GÁBOR**

Horváth Gábor

Puskás Zsolt

Beethoven: III. Leonóra-nyitány

Egy valamirevaló opera nyitánnyal kezdődik. A nyitányt pedig azért találták ki, mert az opera műfajnak bölcsőjében, Itáliában a nyelves, a színházban is élénk társadalmi életet élő közönségnek kellett némi idő, hogy „felvegye a tempót” és végre a színpadra figyeljen.

Tehát az opera nyitánnyal kezdődik. Egy opera általában egy nyitánnyal. Hogy Beethoven *Fidelio* című operájához – szinte példátlan módon – négy nyitány is készült, az nem a fegyelmezetlen közönség megregulázása miatt történt.

Ludwig van Beethoven (1770–1827) német zeneszerző egyetlen operája az első bemutatótól a végleges, ma is játszott változat elkészültéig több, gyökeres változáson is átvált. Eredeti címe *Leonora, avagy a hitvesi szerelem* lett volna, de miután Beethoven egy pályatársa – *Ferdinando Paër* – már megzenésítette ugyanazt a librettót, így végül *Fidelio* címmel mutatták be. Történt ez először is 1805-ben Bécsben. Az első változat meglehetősen terjedős, három felvonásos mű volt, mely még a *J. N. Bouilly* darabja nyomán *J. S. Sonnleithner* tolla alól kikerült librettó alapján készült. Az ehhez készült nyitány volt tehát az *I. Leonóra nyitány*. De a következő előadáson már nem ezt adták elő, hanem a másodikot, mivel szerző – elégedetlen lévén művével – újat komponált helyette. Az 1806-os, átdolgozott változat bemutatóján ismét új nyitánnyal indult a darab: ez tehát a **III. Leonóra-nyitány**, mely sajnos szintén nem hozta meg a várt sikert.

Beethoven jelentős részeket átírt, és új, E-dúrban felhangzó nyitányt is komponált a műhöz – ennek elnevezése a *Fidelio-nyitány* –, s így, végleges alakjában az 1814. évi bécsi bemutatón hatalmas sikert aratott. Manapság a nagyszerű III. Leonóra-nyitány is felhangzik az opera előadása során, a két felvonás között szokták játszani.

Florestan, a szabadság szószólóját elfogattja és börtönbe veti régi ellenfele, *Pizarro*. *Leonora*, a fogoly hitvese áruházban, *Fidelio* név alatt a börtönőr, Rocco szolgálatába áll. Titokban beleszeret a börtönőr lánya, *Marcellina*, akiért viszont *Jaquino*, a kapus rajong. *Pizarro* meg akarja ölni *Florestant*, de a kormányzat gyanút fogott, megérkezik a miniszter és igazságot tesz. A döntő pillanatban tehát sikerül megakadályozni a gyilkosságot: *Florestan* kiszabadul, *Leonora-Fidelio* felfedi kiletét, *Pizarro* pedig elnyeri méltó büntetését.

A ma este megszólaló III. Leonóra-nyitány közeli rokonságban van a másodikkal, korabeli kritikusa szerint abban különböznek, hogy a 2. nagy, a 3. még nagyobb. *Richard Wagner* szerint a III. Leonóra-nyitány nem is nyitány, hanem a leghatalmasabb dráma! Érezzük benne *Florestan* rabságát, a magát feláldozni kész hitvesi szerelem erejét, sőt, a mű derekán a távolból felharsanó és közeledő kúrtszó a közeli szabadulás reményét is felébreszti bennünk.

No, most kezdődik a két nyitány közötti nagy eltérés. A 2. *Leonora-nyitány*ban egy diadalittas kódával hamarosan eljő a dicső befejezés. A harmadikban viszont – a cselekmény és a dramaturgia szerint megle-

hetősen logikátlanul, viszont formailag tökéletesen – Beethoven visszakanyarodik a történet – és a nyitány – elejéhez. Szegény Florestan pedig újból szenvedhet és reszkethet halálfélelmében, holott egyszer már megszabadult.

A közönség viszont élvezettel hallgathatja ismét. Ahogy mondani szokás: fele költség – dupla öröm!

Boccherini: B-dúr (Grützmacher) csellóverseny

„Amikor Isten szólni kíván az emberhez, azt Haydn zenéjével teszi, de ha az ember hangjára kíváncsi, Boccherinit hallgatja.”

Az olasz **Luigi Boccherini** (1743 – 1805) korának egyik leghíresebb komponistája, Európa-hírű gordonkaművésze élete nagy részét Spanyolországban töltötte. Főként kamarazenei alkotásai miatt szerzett komoly hírnevet, hozzájárult a vonósnégyes fejlesztéséhez, és nevéhez fűződik a vonósötös műfajának kialakítása is.

Sokan – *Haydn* és *Mozart* érdemeinek elismerése mellett – Boccherinit tartják a klasszicizmus legjelentősebb hangszeres komponistájának. Művei dallamosak, virtuóz hangszerkezeléssel és kiváló formaérzékkel íródtak.

Művészetére olyan nagy hatást gyakorolt Haydn stílusa, hogy sokan csak „*Haydn feleségének*” csúfolták.

Majd’ tucatnyi gordonkaversenye közül a legtöbbet játszotta a sorban kilencedik B-dúr. A mű tetszetős, kellemes hangzása és a szólóhangszer szólamánának virtuozitása folytán a koncerttermek kedvelt darabjává vált. A **B-dúr gordonkaversenyt** két változatban adják elő. Az egyik az eredeti, Bocche-

rini kézírata alapján előadott mű, a másik – amely a mai hangversenyen is felcsendül – az úgynevezett Grützmacher-változat.

Friedrich Grützmacher (1832–1903) Európa-szerte koncertező csellista és zeneszerző volt, aki korszerűsített átdolgozásokat készített a korábbi századok jelentős gordonkaműveiből.

A B-dúr gordonkaverseny esetében a partitúrát is áhangszerelte, az eredetileg csak vonóskart és két kürtöt tartalmazó apparátushoz két oboát is hozzárendelve.

Dvořák: Az erdő hangja

A természetrajongó cseh zeneszerző, **Antonín Dvořák** kedvelt túrahelye volt a német határon húzódó Cseh erdő. Ez a gyönyörű táj ihlette 1883–84-ben komponált négykezes zongoraciklusát, mely *Cseh erdőkről* (op.68) címmel vált ismertté.

Dvořák a hat részes összeállítás ötödik darabját 1891-ben csellóra és zongorára írt át **Az erdő hangja** címmel. A *Hanus Wihan* csellóművésznek ajánlott darabot aztán – zenekari kísérettel ellátva – a Simrock Kiadó nyomtatásban is megjelentette.

A varázslatosan légies, oldottan szemlélődő darab hallatán szinte érezhetővé válik az a mély nyugalom és öröm, amit csak a természetközeli lét adhat az embernek.

Wagner: Trisztán és Izolda – Előjáték és Izolda szerelmi halála

Az egyébként ellenséges érzelmeket tápláló fiatalok: az öregedő Marke király gyönyörűsége és ifjú menyasszonya, Izolda, s Trisztán, a király unokaöccse – s egyben leghívebb vitéze – tévedésből bájitalt isznak, és

ennek hatására szerelemre lobbannak egymás iránt. Szerelmük testet-lelket elborító tűzvészé terebélyesedik.

Marke király nem tudja, hogy Trisztán és Izolda ártatlanok, hiszen tudtuk nélkül ittak a bájitalból, amely egymás karjaiba hajtotta őket. Iszonyú haragra gerjed, egyik harcosa halálra sebzi Trisztánt, akit hű fegyverhordozója ősei földjére menekít. Ott haldokolva várja a király bocsánatát és szerelmesét. Marke számára végül kiderül az igazság, de már későn érkezik Trisztánhoz. Izolda életlenül omlik szerelme holttestére.

“A zenésznek, ki ezt a témát választotta bevezetésül szerelmi drámájához, főgondja az volt, miként korlátozza magát, hiszen a téma kimeríthetetlen. Így hát csak egyszer, de hosszú, tagolt áradással bontotta ki a kielégíthetetlen vágyat, a gyengéd vonzódás félnék vallomásától, félő sóhajokon, reményen és tétovázáson, panaszon és kívánságon, mámoron és kínlódáson át a hatalmas kitörés óriási erőfeszítéséig, mely megnyitná a határtalanul vágyódó szívnek a végtelen szerelmi mámor tengeréhez vezető utat... Hiába! A szív tehetetlenül viszszahanyatlik, és vágyban eped el”.

Richard Wagner (1813 – 1883) német zeneszerző, karmester és esztéta a fenti sorokkal jellemezte Trisztán és Izolda című operájának **Előjátékát**.

Az Előjáték egyetlen motívumból fejlesztett remekmű – a legtökéletesebb zenei alkotások egyike –, a dráma legjelentősebb részét emeli ki: a varázsital megízlelésének pillanatát. A végtelenül kígyózó dallam, a bájital előre nem látható következményeit, a szerelmesek felmagasztosult elbukását, **Izolda szerelmi halálát** idézi meg.

Sztravinszkij: Tűzmadár-szvit

A párizsi *Orosz Balett* vezetőjétől, *Gyagilevtől* felkérés érkezett a fiatal emigráns orosz zeneszerző, **Igor Sztravinszkij** (1882 – 1971) részére. Egy orosz tündérmese megzenésítését kérte.

A **Tűzmadár** rövid idő alatt el is készült, és a mű 1910. júniusi bemutatója a komponistát egyszerre az elismert szerzők körébe repítette. Az amúgy is nagyon színes francia zenei palettán *Debussy* és *Ravel* impresszionista muzsikája mellett helyet kapott az orosz népi zenét a maga nyers, színes és újszerű világában megjelenítő Sztravinszkij is.

Ma este a balett 1919-ben elkészült szvitváltozata szólal meg.

A felnőtteknek szóló történet alapja a jó és a gonosz párviadala: a tündéri Tűzmadár és az ördögi Kascsej esete Iván cáreviccsel.

A cárevics a Tűzmadarat úzve betéved a gonosz birodalmába. A madarat foglyul ejti, de az addig kérleli, amíg az ifjú szabadon engedi.

A cárevics leányok búvkörébe kerül, így jut el a gonosz palotájáig. Kascsej szörnyei foglyul ejtik, de ekkor segítségére siet a Tűzmadár, aki a fenyegető démonokat dalával elaltatja. Elvezeti a cárevicset a Kascsej életét jelképező tojáshoz, aki összetöri azt, elpusztítva ezzel a gonoszt. Örömnappal veszi kezdetét.

ZENEAKADÉMIA

HAYDN: A lakatlan sziget – nyitány

MOZART: Esz-dúr zongoraverseny K. 482

MOZART: Esz-dúr versenymű két zongorára K. 365

HAYDN: 70. D-dúr szimfónia

közreműködik: NAGY PÉTER, PERSÁNYI ZSÓFIA

Vezényel: **VASHEGYI GYÖRGY**

Vashegyi György

Nagy Péter

Persányi Zsófia

A ma esti hangverseny felér egy időutazással, hiszen a megszólaló darabok közül három 1779-ben, egy pedig hat évvel később készült el. A két helyszín pedig – Eszterháza és Bécs – alig 22 francia mérföldre fekszik egymástól.

Ausztria-Magyarország uralkodója, *Mária Terézia* hosszú országlásának és életének utolsó esztendejében van, hogy aztán átadja a trónt „kalapos” fiának, *II. József*nek.

Akinek nincs saját lova-hintaja, az vagy a drága postakocsival utazik, vagy igénybe veszi az apostolok lovát: mehet gyalogosan. A nők fehérre púderezett haját magasra tornyozzák, a férfiakét is, de csak elől.

Az öltözködésben a világoskék, a halványzöld és a rózsaszín a divatos, a ruhák díszítése káprázatos: virág, füzér, fodor, csokor – szimmetrikusan elhelyezve.

A hölgyek óriási, földig érő uszályos szoknyát viselnek, a mélyen kivágott derék erősen fűzött és csúcsos, a ruha ujjait több bugyorra fogják szalagokkal.

Az urak kabátujjai szűkek, gazdagon hímzettek, ahogy a rövid, csípőig érő mellény is az. Kedvelik a frakkot, a térdig érő, nagyon szűk nadrágot. A harisnyához hegyes orrú, de teljesen lapos cipőt hordanak.

A francia forradalom még messze, béke van...

Haydn: *L'isola disabitata* – nyitány

Eszterháza (a mai Fertőd) – *Esterházy „Pompakedvelő” Miklós* hercegnek köszönhetően, akinek évi jövedelme vetekedett az egykorú fejedelmi udvarokéval – az európai zeneélet jelentős helyszínévé vált. Itt mű-

ködött ugyanis zeneigazgatóként **Joseph Haydn** (1732–1809) osztrák zeneszerző, karmester, a bécsi klasszicizmus első nagy mestere.

A szárnyait bontogató fiatal muzsikus 29 évesen állt az Esterházy-hercegek szolgálatába és lassan a „világi” zene minden válfaja Haydn ellenőrzése alá került. A kastély déli nagy parkjában álló operaházban hetente többször is tartottak előadást. Az 1768-as színházavatón Haydn A patikus című művét adták elő, majd sorra tartották a Haydn-operák bemutatóit, amelyet a herceg bőkezűségéből bárki, szabadon, ingyen élvezhetett. Mária Terézia császárnő is gyakran mondogatta: „*Ha jó operát akarok látni, Eszterházára kell utaznom!*”

Ez az operaház 1779 november 8-án a tűz martalékává vált, pedig már javában folytak Haydn új, kétfelvonásos operájának, *A lakatlan sziget* (*L'isola disabitata*)-nek a próbái. A tűzvész sem lehetett azonban akadály a számára, hogy egy épen maradt, szűk épületben december 6-án, a herceg névnapján megtartsák a premiert.

A *Goldoni*-mű adta ötlet alapján készült opera cselekménye a kornak megfelelően bonyolódik. Helyszíne egy lakatlan sziget, de a félreértésekkel, sértődésekkel és nagy egymásra találásokkal tűzdelt történet éppoly bárgyún sematikus, mint többi, futószalagon gyártott librettó: szerelmesek, félreértések, magyarázkodások és a végén nagy egymásra találások.

Ma a ritkán játszott mű nyitánya hangzik fel.

Mozart: Esz-dúr zongoraverseny K. 482

Haydn barátja, az akkor 29 esztendőös komponista, hegedű- és zongoraművész **Wolfgang Amadeus Mozart** (1756 – 1791) hat évvel az eszterházi események után, 1785. december végén, Bécsben mutatta be K. 482-es számú, ritkán játszott **Esz-dúr zongoraversenyét**. Az ősbemutató olyan sikeres volt, hogy a lassú tételt a közönség követelésére meg is kellett ismételni. A darabban – mely egyike Mozart nagy szimfonikus versenyműveinek – hangsúlyos szerepet kap a szerző kedvelt hangszere, a klarinét, melynek zenekari szerepeltetése ebben az időben még nem volt általános.

A hősies tartású indulózenével kezdődő mű első tétele fiatalos, mozgékony dallamosságú. A mindvégig komoly, szigorú lassú tétel tulajdonképpen egy c-mollban írt variációsorozat, mely az operareformer német komponista, Gluck operáinak fenségére emlékeztet. A zárótétel szokatlan szerkezetű: úgy indul, mint a zongoraversenyek rondó-fináléi, majd a tétel közép részében váratlanul egy lírai vallomás jelenik meg, hogy aztán utána zavartalanul folytatódjon a gondtalan rondótéma.

Mozart – mint olyan, akinek napi megélhetését biztosította a műveinek bevétele – rákényszerült, hogy a megrendelő – tágabb értelemben a közönség – ízlésének megfelelően komponáljon, ugyanakkor vágyott arra, hogy szabadon, csak belső ösztöneire hallgatva írja zenéit. Ilyenfajta próbálkozásaival – mármint úgy komponálni, ahogy érez – ritkán járt sikerrel, ezért fel is hagyott a kísérletezéssel.

Alfred Einstein így ír – éppen a ma este felhangzó zongoraversennyel kapcsolatosan: „...*mintha úgy érezte volna, túl messzire*

ment, túl sokat feltételezett a bécsiekről, megsértette a társadalmi normák határait, vagy egyszerűbben: úgy érezte, elveszítette a közönség kegyeit, és hogy visszanyerje, biztos sikert ígérő darabokkal próbálkozott.”

Allegro – Andante (c-mollban) – Rondo. Allegro

Mozart: Esz-dúr versenymű két zongorára K. 365

És most térjünk vissza 1779 decemberébe, hogy meghallgassuk Mozart – szintén ritkán megszólaló – **Esz-dúr versenyművét két zongorára** (K. 365). A már néhány évvel korábban keletkezett mű előadásában a komponista partnere tanítványa, a tehetséges és nagyszerű zongorista, *Josepha Barbara von Auernhammer* volt.

Az igényes, élénk és bájos, sok ötletes „párbeszéddel” gazdagított, egyenrangú zongoraszólalmait tekintve sem a legkönnyebb darabot Mozart nem dilettáns előadóknak, hanem – szintén tehetséges és jól képzett muzsikusként – nővérének, *Nannerl*-nek és saját magának írta.

A mű egyik érdekessége, hogy a záró rondó vidám dallamát – egy széles körben ismert német népdalt, melyet *Haydn* és *Beethoven* is feldolgozott – Mozart egy 1776-ban írt Esz-dúr fúvós-divertimentójának (K. 252) fináléjába már beépítette.

Haydn: 70. D-dúr szimfónia

Időutazásunk végén ismét Eszterháznál vagyunk, éppen 12 nappal *A lakatlan sziget* bemutatója után, 1779. december 18-án, a leégett operaház újbóli felépítésének megkezdésére rendezett ünnepségen, ahol

Haydn több mint száz szimfóniájának egyikét, a 70-es sorszámú D-dúrt hallgatjuk meg.

A kivételes tehetségű osztrák zeneszerző nevével egy időben összeforrt „*a szimfónia atyja*” titulus. Ez a felületes megfogalmazás persze sok igazságot tartalmaz, de a műfaj kialakulásához azért a nagy bécsi mesternek vajmi kevés köze volt. No de lássuk csak, mi itt az igazság!

Az ókori görögök „*sinfoné*” alatt az együtt-hangzást értették, Rómában viszont már egy hangszert jelentett, amellyel oktávban kísérték az éneket. Még a középkorban is hangszert – dudát, húros hangszert vagy éppen forgó-lantot – neveztek így.

A 14. századtól már zenedarab elnevezése lett a *sinfonia*, később az operák nyitányát, közzenéjét is emígyen titulálták. (Ezzel szemben érdekesség, hogy a 19. század elején Haydn szimfóniáit még *ouverture* néven hirdették.)

A régi olasz *nyitány-szimfónia* beosztása hármas volt: gyors-lassú-gyors részek váltották egymást. Ebből – a három rész különválasztása nyomán – alakult ki a mai értelemben vett szimfónia tételrendje, amelyhez már valóban köze volt Haydn-nak, hiszen ő illesztett be – harmadikként – egy táncosabb tételt, a menüettet. Persze ez az állítás sem felel meg teljesen a valóságnak, de bizonyos, hogy ő szerzett polgárjogot az egész világon ennek az idealizált népies táncformának, s ezzel együtt a négy tétele

(*Allegro – Andante – Menüett – Presto*) szimfóniának.

Haydn hosszú munkássága alatt újítások egész sorával kísérletezett, melyek több mint száz ismert szimfóniájának során jól nyomon követhetők, s melyek ugyanúgy érintették a szerkesztést, a hangnemeket, mint a hangszerelést, vagy az úgynevezett „program-szimfóniák” bevezetését. A ma klasszikusnak nevezett szimfónia-típus Haydn 1765-70 között írt opuszaiban öltött végső formát, hogy aztán egyre gazdagodva és tökéletesedve érjen el a szimfónia műfajának csúcspontjára, dicsőséget szerezvén alkotójának, akit élete alkonyára már Európa-szerte a legnagyobb élő zeneszerzőnek tartottak.

„*A Haydn-zene formai csiszoltságát nem lehet eléggé hangsúlyozni: művei komolyságához tökéletesen hozzátartozik a szertreméltó modor. Stílusának derűs egyensúlya az új, tagolt klasszikus formálás, és a leghosszabb műveket is összefogó energikus, élénken lüktető ritmika diadala.*”
(*Charles Rosen*)

Haydn a ma zárószámként felhangzó **D-dúr szimfóniával** (No.70) új irányt vett, kibővítette az előadói apparátust – a vonóskar mellé fuvalát, két oboát, fagottot, két kürtöt, két trombitát és timpanit is rendelve – ezzel új távlatokat nyitva a későbbi betetőző nagy párizsi és londoni szimfóniák felé.

Vivace con brio – Andante – Minuetto – Allegro con brio

ZENEAkadÉMIA

BARTÓK: Két kép op.10

BARTÓK: Magyar parasztdalok

BARTÓK: I. Rapszódia – Verbunkos

BARTÓK: Román táncok

DOHNÁNYI: Hitvallás (1920)

KODÁLY: Psalmus Hungaricus

közreműködik: GYÖRGY-HORVÁTH ZENTE – hegedű

KOVÁCSHÁZI ISTVÁN – tenor, Szent István Király Oratóriumkórus

Vezényel: **ZÁBORSZKY KÁLMÁN**

Záborszky Kálmán

György-Horváth Zente

Kovácsházi István

Bartók: Két kép op.10

A 19-20. század fordulóján alig akadt zeneszerző, aki ki tudta volna vonni magát a francia impresszionista Debussy műveinek hatása alól. Debussy két táborra osztotta a zenésztársadalmat, egyik részük átítatódott az *impresszionizmus* hatásaival és műveibe is beépítette azokat, mások viszont minden lehetséges fórumon kiálltak az új irányzat ellen.

Az 1889-es párizsi világiállítás mérföldkő volt a francia impresszionista zene megszületését tekintve. A világ minden tájáról összesereglett küldöttek kaput tártak a világ addig nem ismert kultúrái felé. A Bali-szigeti *gamelán* zene, a *jávai* népzene, a *pentaton-* és *egészhangú* skálák megjelenése mind-mind lenyűgöző hatással voltak úgy Claude Debussyre, mint kortársaira. **Bartók Béla** (1885 – 1945), az egyetemes kultúra szempontjából is korszakalkotó jelentőségű magyar zeneszerző, zongoraművész, népzene kutató, a 20. század egyik legjelentősebb komponistája pályatársa, **Kodály Zoltán** révén ismerkedett meg Debussy műveivel, ő hozott magával néhány partitúrát Párizsból a francia mestertől.

E művek hatása félreismerhetetlenül megmutatkozik Bartók **Két kép** (op.10) című zenekari darabjában, annak is első részén, az impresszionista tájkép-szerű, színgazdag hangszerelésű *Virágzás*-on. (Igaz, hogy Bartóknak nem kellett a „szomszédba mennie” a magyar népzeneben oly természetes pentatóniáért, ami Debussy számára újdonságnak és egzotikumnak hatott.)

Formai tekintetben *Liszt* magyar rapszódáiának lassú és friss szerkezetét alkalmazta Bartók. A második rész egy erdélyi zsánerkép: *A falu tánca*. A „Virágzás” idillje után erős kontrasztot hozó groteszk, nyers hangzású, súlyos ritmikájú, lendületes, olykor szögletes rondó-

formájú szilaj tánc a végére szinte az extázisig fokozódik.

Bartók: Magyar parasztdalok

Bartók 1914 és 1918 közötti népdalgyűjtéseiből egy sorozatot megharmonizált zongorára, és 15 magyar parasztdal cím alatt kiadta. Ő maga gyakran játszott belőlük hangversenyein, leggyakrabban a 6 – 15. dallamokat. Az általa favorizált feldolgozásokat aztán meghangszerelte és **Magyar parasztdalok** címen adta közre 1933-ban.

Ballada – (*Angoli Borbála*)
 Allegro (*Arra gyere, amőrré én*)
 Allegretto (*Fölmentem a szilvafára*)
 Allegretto (*Erre kakas, erre tyúk*)
 L'istesso tempo (*Zöld erdőben a prücsök*)
 Assai moderato (*Nem vagy legény*)
 Allegretto (*Beteg asszony, fáradt legény*)
 Poco più vivo (*Sári lovam a fakó*)
 Allegro (*Ésszegyűltek, ésszegyűltek az izzapi lányok*)
 Allegro (*Szöveg nélküli dudadallam*)

Bartók: I. Rapszódia – Verbunkos

Bartók Béla 1928-ban – szinte egy időben – komponálta két **Rapszódia**ját hegedűre eredetileg zongorakísérettel, majd a rákövetkező évben meghangszerelte a műveket. Érdekeséggé válhat, hogy Bartók – bár a magyar népi zenekaroknak gyakorta része volt – műveiben egyedülként csak itt alkalmazott cimbalmot. Ma az első, gyakrabban játszott darab hangzik fel, melyet *Szigeti József* hegedűművésznek ajánlott a szerző.

A Rapszódia érdekessége, hogy ezek Bartók leghosszabb, kizárólag – eredetileg is hegedűn játszott – népi dallamokat felhasználó művei, melyekbe az eredeti előadásmódot is belekomponálta a szerző. Bartók ragaszkodott is

ahhoz, hogy Szigeti József megismerkedjen az általa rögzített autentikus felvételekkel.

A ma este felhangzó I. rapszódia egy Maros-Torda megyei *Lassú verbunkos* táncdallam, a rákövetkező Friss pedig Torda-megyei román táncdallamok füzére. A mű végén a szerző felleveníti a Lassú elejét.

Bartók: Román népi táncok

Bartók Béla a magyar mellett a szomszéd népek zenéjét is gyűjtötte, tudományosan feldolgozta és műveibe is beépítette. Belényes környékén kezdett román népzene gyűjteni, s ezek a dallamok adták az alapját és anyagát 1915-ben a – *Busisia Jánosnak*, gyűjtései legfőbb segítőjének ajánlott – **Román népi táncok** című zongoraműnek. Bartók 1917-ben zenekarra is feldolgozta ezt az alig hat perces összeállítást, majd pedig néhány év múlva hegedű-zongora változat is készült a műből, Bartók barátja, *Székely Zoltán* átíratában.

A darab hat önálló kis tételből, valójában hat táncból áll:

Jocul cu bătă (Bottánc) – *Brăul* (Öves) – *Pe loc* (Topogó) – *Buciumeana* (Bucsumi tánc) – *Poarga românească* (Román polka) – *Măruntelul* (Aprózó)

Dohnányi: Hitvallás

*Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában,
Hiszek egy isteni örök igazságban,
Hiszek Magyarország feltámadásában.*

*Ez a hit a fegyver, hatalom és élet,
Ezzel porba zúzod minden ellenséged,
Ezzel megválthatod minden szenvedésed.*

*Harcos, ki ezt hiszed, csatádat megnyerted,
Munkás, ki ennek élsz, boldog jövőd veted,
Asszony, ki tanítod, áldott lesz a neved.*

*Férfi, ki ennek élsz, dicsőséget vettél,
Polgár, ki ezzel kélsz, új hazát szerezteél,*

Magyar, e szent hittel mindent visszanyertél.

*Magyar! te most árva, elhagyott, veszendő,
Minden nemzetek közt lenn a földön fekvő,
Magyar legyen hited s tied a jövőndő.*

*Szíved is dobogja, szavad is hirdesse,
Ajkad ezt rebegje, reggel, délben, este,
Véreddé hogy váljon az ige, az eszme:*

*Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában,
Hiszek egy isteni örök igazságban,
Hiszek Magyarország feltámadásában! –
Ámen!*

A Hitvallás című verset a költőnő – *Papp-Váry Elemérné Sziklay Szeréna* (1881–1923) imának és tiltakozásnak szánta az 1. világháborút lezáró versailles-i békeszerződést (1920. június 4.) követő nemzeti megrendülés hatására. Néhány év múltán már „*Magyar Hiszekegy*”-ként emlegették, és olyan népszerűségnek örvendett, hogy első három sorát az iskolákban reggelente el is imádkozták.

Dohnányi Ernő (1877–1960) zongoraművész-zeneszerző-karmestert felkérték, hogy zenesítse meg a költeményt, aki a versből általa kiválasztott hét strófából tenorszólóra, kórusra és zongorára megálmodott művet komponált, melyet 1920. december 27-én elő is adtak a Zeneakadémián, óriási sikert aratva.

„Ez a körülbelül egy éve született nemzeti **Hitvallás** a mai nemzeti-keresztény politikai irány jelszavává vált; éle a hitetlenek és Magyarország ellenségei ellen irányul. Elképzelhetjük a közönség keresztény-nemzeti megindultságát és eksztázisát, amikor jelszavát megzenésítve hallja, mégpedig egy Dohnányi feldolgozásában. Sok egyházi méltóság is jelen volt az előadáson, többek között a nemrégiben érkezett pápai nuncius, kik a közönséggel együtt állva hallgatták végig a nemzeti Hitvallást.” (Bartók Béla)

A következő – 1921. január 22-i – előadásra elkészült a zenekari változat.

A II. világháború kitörése nehéz politikai és kulturális helyzetet teremtett, amely döntésre készítette az idősebb Dohnányit. 1944-ben elhagyta az országot, és nem is tért vissza többé. Dohnányit – állítólagos náci barát-mivolta miatt – háborús bűnössé nyilvánították. Rosszakarói még a Hitvallás népszerűségét is ellene fordították. Bár azóta rendre bebizonyosodott, hogy az ellene felhozott vádak hamisak voltak, hogy nyilas-propaganda áldozata volt, a mai napig terjednek álhírek és gyűlölködő cikkek személyével kapcsolatban.

A Hitvallás – más Dohnányi-kompozíciókkal együtt – évtizedekig rejtve maradt a kutatók és előadók elől. Kézirata 1994-ben került csak ismét vissza – kalandos úton – Amerikából Magyarországra.

Azt gondolhatnánk, hogy az újbóli előadásokért versengenek a kórusok és zenekarok. Sajnos nincs így. Néhányszor felcsendült az elmúlt két és fél évtizedben a darab, de – talán nem titkolt hazafiassága révén – „kényelmetlen” lehet a megszólaltatása egy olyan időszakban, amikor a nemzeti érzelmek inkább gyanús, mint természetes, és amikor könnyen rányomják az előadóra a „kirekesztő” bélyeget a hazaszeretet természetessége helyett. Pedig a száz esztendeje elszenvedett veszteség ma is seb az ország testén – és lelkén...

Kodály: Psalmus Hungaricus

„A *Psalmus Hungaricus* a magyar zenének egyszeri, sűrített pillanata. Kodály egész kórusművészete ezt a hatalmas tornyot körülvevő vár-erődítmény.” (Szokolay Sándor)

Kodály Zoltán (1882–1967) zeneszerző, zenetudós, népzenekutató a Pest, Buda és Óbuda egyesítésének 50. évfordulójára megrendelt **Psalmus Hungaricust** 1923-ban alig két hónap alatt írta. A *Kecskeméti Vég Mihály* szövegére komponált magyar zsolttárral, a 20.

századi oratórium-irodalom kiemelkedő csúcstarabjával szinte azonnal Magyarország vezető zeneszerzőjévé vált.

„Az 55. zsolttár *Mozart Requiemje óta az első tiszta koncepciójú zeneszerzemény, mely vallásos tárgyat dolgoz fel.*” – írta a műről Tóth Aladár zeneesztéta.

A tenorszólóra, vegyeskarra és zenekarra komponált oratórium – melynek zenéjében a népdalok világa, a pentatónia és a középkori zsolttáros dallamok összelelkezését figyelhetjük meg – szövege Dávid király 55. zsolttára *Kecskeméti Vég Mihály*, 16. századi magyar költő szabad fordításában, melynek eredeti címe:

„*Könyörgés hamis atyafiak ellen. Vigasztalódás Istenben.*”

Kodály aktuálisnak érezte ezt a bibliai szöveget, hiszen nem nehéz párhuzamot találni Dávid király panasza és a magyar nép sorsa között.

„*Csak sívok-rívok nagy nyavalyámban,
Elfogyatkoztam gondolatimban,
Megkeseredtem nagy búsultomban,
Ellenségemre való haragomban.*”

„*Akarok inkább pusztában laknom,
Vadon erdőben széjjel-bujdosnom,
Hogy nem mint azok között lakoznom,
Kik igazságot nem hagynak szólanom.*”

„*Mint a XVI. század számos magyar verse, ez a zsolttár is tele van az üldözött költő keserű önvalomásával, és robusztus, izgó erejű, gazdag nyelve ennek a csodálatos, ígéretekkel teljes, vívódó magyar századnak irodalmában is külön helyre állítja. Nem véletlen, hogy ez a zaklatott életű század annyira mélyére hatolt a magyar sors lényegének – és nem véletlen, hogy Kodály épp ebben a korban találja meg legnagyobb alkotásának szövegét.*” – írta Szabolcsi Bence, a 20. századi zeneírás mestere.

VIGADÓ

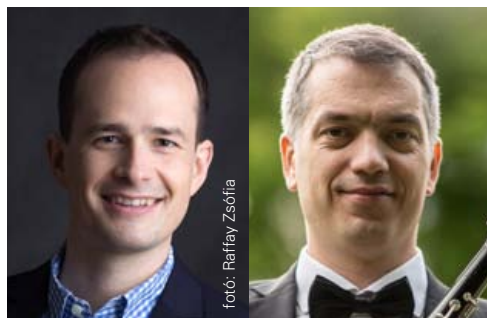
ROSSINI: Semiramis-nyitány

ZARÁNDY ÁKOS: Rákóczi-concerto tárogatóra és zenekarra – ősbemutató

SCHUMANN: IV. szimfónia

közreműködik: HORVÁTH PÉTER – tárogató

Vezényel: **THOMAS KORNÉL**

Thomas Kornél

Horváth Péter

Rossini: Semiramis – nyitány

Gioacchino Rossini (1792–1868), az olasz opera nagymestere – akinek egész családjára jellemző volt az élet örömeinek keresése, a jókedv és a megnyerő modor – gyermekkorát vidám csínytevések elkövetésével tette szórakoztatóbbá. Életét átszöttek az anekdoták és titkok. Sikereiben bővelkedő pályafutásának csúcspontján 36 évesen, *Tell Vilmos* című operájának bemutatója után felhagyott az operaszerzéssel, és életének hátralévő közel négy évtizedében a jó és kellemes ételeknek, a szakácművészetnek szentelte idejét, csak kisebb, főleg egyházi darabokat, valamint – mintegy lezárásként – egy csodálatos *Stabat Mater* komponálva.

A **Semiramis** című, Voltaire tragédiája nyomán írt kétfelvonásos operát – Rossini leghosszabb operáját – 1823. februárjában mutatták be a velencei La Fenice színházban. Helyszíne Babilónia, a történet az időszámítás előtti 809 és 806 között játszódik. (Érződik a történetfűzésen, hogy Voltaire nagy rajongója volt Shakespeare drámáinak, főként a Hamlet és a Machbeth „utóregzéseit” lehet fellelni a történetben.) Az operát – tekintve a darab rendkívüli nehézségeit – nagyon ritkán láthatjuk színpadon, legtöbbször a mű nyitánya, mint önálló hangversenydarab hangzik fel.

A történet alapjaiban meglehetősen egyszerű: Miután *Ninosz*, Babilon királya gyil-

kosság áldozata lett, a trónt özvegye, Semiramis foglalja el. *Asszúr* herceg szintén szeretne a trónra kerülni, ezért abban reménykedik, hogy a fiatal királynő kezével azt is megkaparintja. A királynő azonban *Arsace*-t, a babiloni hadsereg vezetőjét választja, aki egyáltalán nem boldog ettől, hiszen ő meg *Azema* hercegnőt szereti. Asszúr Semiramis szemére veti, hogy az ő, mármint a királynő parancsára ölte meg a királyt, és most mégis másnak adja a kezét. *Oroe*, a főpap viszont elárulja *Arsace*-nak, hogy ő tulajdonképpen nem más, mint Semiramis és Ninosz fia, a rég eltűnt *Ninia herceg*. A feldühödött *Arsace* – miután tudomást szerez Semiramis cselészövéséről – elindul, hogy megbosszulja apja halálát, viszont látva anyja megrendülését, nem képes fegyvert fogni rá.

Ekkor Asszúr, Semiramis cinkostársa után ered, akire apja mauzóleumában talál rá. A félhomályban nem Asszúrt, hanem Semiramist sebzi halálra, aki azért jött ide, hogy fiát megvédje a hercegtől.

A gonosz Asszúrt az örök elfogják, *Arsace* – akkor már *Ninia* – pedig elfoglalja Babilon trónját.

A Semiramis-nyitány úgy hosszúságában mint formai felépítésében, valamint zenei anyagában is beillene akár egy szimfónia nyitótételének is, ugyanakkor magán viseli mindazt a stílus-arsenált – mellyel a szellemes és zseniális Rossini elképzelt a közönségét: fanyar humorral átított, érzelmdús zenei anyag, könnyed

dallamvilág, finom, áttört hangszerelés, a nézőtér felé „kikacsintó” ritmikai bravúrok és hangeffektusok, s nem utolsó sorban a Rossinira oly jellemző fokozás és crescendo, mely bombasztikus lezárásba torkollik.

Zarándy Ákos: Rákóczi-concerto tárogatóra és zenekarra

Zarándy Ákos (1982) zeneszerző 2019 tavaszán komponálta a ma este ősbemutatóként felhangzó különleges versenyművét *Horváth Péter* klarinétművész és a *Zuglói Filharmónia* felkérésére. A címmel a 2019-es II. Rákóczi Ferenc-émlékév és Rákóczi erdélyi fejedelemmé történő megválasztásának 315. évfordulója előtt tiszteleg.

Zarándy Ákos 2006-ban szerezte meg első diplomáját a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem ének-zenetanár, karvezetés szakán. Ugyanebben az évben felvételt nyert a Zeneakadémia zeneszerzés tanszakára is Vajda János, majd 2007-től Jeney Zoltán tanítványaként. Diplomakoncertjének keretén belül hangzott el első „*Las dos Fridas*” című operájának keresztmetszete kiváló énekes és hangszeres szólisták, valamint a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarának tolmácsolásában. 2011-ben „*Nightmare Symphony*” című darabja döntős volt a legrangosabb magyarországi zeneszerzésverseny, az „*Új Magyar Zenei Fórum 2011*” nagyzenekari kategóriájában, ahol különdíjat nyert. 2011-ben az NKA által meghirdetett operapályázat egyik nyertese lett. 2014-ben és 2016-ban elnyerte a *Kodály ösztöndíjat*.

Zarándy műveivel több hazai és nemzetközi kortárszenei fesztivál és hangversenysorozat állandó résztvevője: *Korunk Zeneje*, *Budapesti Őszi Fesztivál*, *Iffjúsági Kortárs Zenei Estek*, *Con Spirito* egyesületi koncertek, *Nemzetközi Bartók Szeminárium*, *Bartók Béla Nemzetközi Kórusverseny*, *Ostrava Days*, *Gaudeamus Week*. Európa-szerte játsszák kompozícióit, de művei eljutottak az Egyesült Államokba és Mexikóba is. Számos felvételt archivált és közvetíti is a Magyar Rádió.

A Rákóczi-concerto tárogatóra és zenekarra szerkezete, felépítése és zenei anyaga hűen követi a barokk és klasszikus hagyományokat. A komponálás során a szerző igyekezett kiaknázni a tárogató, mint szólóhangszer még kihasználatlan technikai lehetőségeit, valamint magyar zenei gyökerei révén XVII. és XVIII. századi magyaros elemekkel is átszőni a tárogató szólamát.

Az első tétel szerkezetét egy bartóki hídforma képezi, amelyben különböző zenei karakterek szólnak meg. A második tétel alapja egy variációs formába öntött búsuló dallam, míg a zárótétel megírásához kuruc kori táncokat használt fel a komponista, s ezen felül a *Berlioz* által is feldolgozott Rákóczi-induló bizonyos motívumtöredékei is megjelennek a finálé utolsó ütemeiben.

Schumann: IV. szimfónia

Robert Schumann (1810–1856) német zeneszerző, a romantikus zene egyik legkiemelkedőbb és legnépszerűbb alakja.

Alkotóművészetének csúcspontjára az 1841-es esztendőben jutott: érdeklődése a zongoraművek és a dalciklusok után a szimfonikus zenekari lehetőségek felé irányult. Talán nem lényegtelen megjegyezni, hogy ebben az időben volt talán a legboldogabb életében, hisz révbe jutott házassága *Clara Wieck*-kel, korának egyik legelismertebb zongoraművészevel, akinek személyében megértő, áldozatkész feleséget, remek művésztársat is kapott, és aki férje elismertetéséért is sokat tett.

Termékeny időszak volt ez Schumann munkásságában: egy év alatt két szimfonikus műve öltött végleges formát, az I. „*Tavaszi*” szimfónia és a háromtételű *Sinfonietta*. Egy c-moll szimfónia terve ugyan vázlatokban maradt, de 1841. decemberében – felesége születésnapján – bemutatták a Szimfonikus fantáziát, amely aztán – 10 évnyi várakozás után – alapját adta a későbbi **4. d-moll szimfóniának** (op.120). Schumann később úgy

döntött, hogy átdolgozza az anyagot, így több előadást nem is ért meg a darab ebben a formájában.

A hosszúra nyúlt várakozási idő kiérlette munkásságának legjelentősebb, egyszerűsmind legnépszerűbb alkotását. Schumann betegségének utolsó javuló periódusában átdolgozta a darabot és a végleges változat Düsseldorfban el is hangzott a szerző vezényletével.

A mű alapkonceptiója az organikus egység, melynek formai megvalósításához hozzájárul például a négy tétel megszakítás nélkül történő előadása, zenei anyagában pedig a monotematika, a fő témának (mintegy vezérmotívumnak) az egész művön való végigvonultatása.

Ziemlich langsam – Lebhaft Romanze: Ziemlich langsam Scherzo: Lebhaft Langsam – Lebhaft

VIGADÓ

SCHUBERT: VI. szimfónia

VIRÁGH ANDRÁS GÁBOR: Fuvolaverseny

SCHUBERT: C-dúr nyitány olasz stílusban

BEETHOVEN: I. szimfónia

közreműködik: BÍRÓ ZSÓFIA – fuvola

Vezényel: **MÉNESI GERGELY**

Ménési Gergely

Bíró Zsófia

Első látásra talán meghökkentő lehet a mai műsor összeállítása, bizonyos szempontból viszont igencsak összeillő a válogatás. C-dúrból indulunk, s két Schubert mű között egy éppen kétszáz évvel később keletkezett nagyszerű fuvolaversennyel ellátogatunk korunk atonális világába – hogy aztán visszatérve, ismét a biztonságos C-dúrral a fülünkben, nagyszerű koncertélménnyel térhessünk haza.

Schubert: VI. C-dúr szimfónia

„Minél többet tanulmányozom, annál jobban csodálom őket” – írta az osztrák zeneszerző, **Franz Schubert** (1797–1828) korai hat szimfóniájáról *Antonín Dvorsk* cseh zeneszerző 1894-ben írt nagyszerű esszéjében. „Élő” muzsikává, a hangversenytérmet kedvelt darabjaivá csak az utóbbi évtizedekben váltak.

A hat mű hangszerelése a hangszerek biztos ismeretéről és az instrumentális színek szépségének helyes értékeléséről tanúskodik. Ennek oka, hogy szerzőjük – mint kisdíák – öt évet töltött a bécsi konviktusban, melynek növendékzenekarában nemcsak játszott, de vezényelte is társait, ami felbecsülhetetlen értékű tapasztalatot jelentett. Schubert alkotóművészi tevékenységében eseménydús volt a **VI. C-dúr szimfónia** (D.589) megírását megelőző néhány hónap, hiszen többek között hat zongoraszonátát és mintegy hatvan dalt komponált, köztük olyanokat is, amelyekkel megalapozta hírnevét. Az egyre mélyülő szakmabéli tudás láttán úgy vélhetnénk, hogy szimfonikus területen is mélyebbre hatolt, de csalatkozunk kell. Ennek oka pedig az, hogy Schu-

bert kilép „schubertségéből”, és másvalakinek a bőrébe bújik: jelesül *Rossiniéba*.

1816-ban valóságos Rossini-láz söpört végig Bécsen, a város közönsége viharos lelkesedéssel fogadta az olasz operaszerző műveit. Az alig húsz esztendőes Schubert, aki épp ebben az időben próbálta zeneszerzéssel megkeresni a kenyerét, úgy vélte, hogy ezzel a könnyedén dallamos sziporkázó stílussal ő is sikereket érne el.

A VI. szimfónia szélsőségesen megosztotta a kritikusok véleményét, volt, aki valóságos gyöngyszemnek, más épp ellenkezőleg, semmitmondó darabnak titulálta. Tény, hogy Schubert – elszakadva saját világától, elbújva Rossini mögé – kevésbé tudta csillogtatni csodás dallami invencióját és frapáns hangnemi modulációit. Kivételt képez a harmadik tétel, a Scherzo, ahol előlép Schubert maga, és zsenialitása a régi fényben ragyog.

Virágh András Gábor: Fuvolaverseny

Ma este a két egy-időben keletkezett Schubert-mű között napjaink egyik legtöbbet foglalkoztatott fiatal komponistájának, a *Junior Prima*-, *Erkel*- és kétszeres *Istvánffy Benedek*-díjas **Virágh András Gábornak** modern, atonális nyelvezete ellenére nemcsak hallgatható, hanem kimondottan élvezhető **Fuvolaversenye** hangzik fel – milyen érdekes, hogy éppen 200 esztendővel később keletkezett ez a mű, mint az őt közrefogó Schubert-darabok!

“Úgy gondolom... valamennyien gazdagabban leszünk, ha minél több oldaláról meg-

ismerhetjük ezt a kétséget kizáróan zseniális muzsikust.”- írta a komponistáról Szabó Balázs zenetörténész.

Virágh András Gábor (1984) zeneszerző, koncertező orgonaművész, a *Szent István Bazilika* orgonistája, a *Zeneakadémia* oktatója. Családjában immár ötödik generáció óta megkerülhetetlen hagyomány a zenei – és ezen belül is az orgonaművészi – pálya, hisz többek közt nagyapja – egyben első orgonatanára – *Virágh Endre*, és édesapja, *Virágh András* is neves orgonaművészek. Gyermekek és ifjúkorát is a zene bűvöletében élte, minden alkalmat megragadva a zeneszerzésben és hangszerjátékban való mind alaposabb elmélyülésre. Külföldi tapasztalatszerzéseinek és tanulmányainak köszönhetően is, immár két évtizede jelen van a magyar és európai koncertéletben.

Virágh András Gábor a „*Studio 5*” kortárs zeneszerzői csoportnak is tagja, melynek célja, hogy – a komolyzene tradícióit megbe-csülve – megkísérelje áthidalni a szélesebb közönség és a kortárs zene közé ékelődő szakadékot, felépítve a maguk, egymástól független fejlődést mutató, mai kompozíciós gondolkodást tükröző zenei világát.

Eddigi munkásságában ugyan szóló és kamarazenei alkotásai vannak túlsúlyban, de írt egy különleges atmoszférájú és egyéni hangvételő operát is. Ma este egyre gyarapodó zenekari kompozíciói közül tanára, *Madarász Iván* és a *MÁV Szimfonikusok* kérésére komponált Fuvolaversenye mutatkozik be.

A szerző örömmel tett eleget a felkérésnek, hisz az ősbemutató szólistájával, *Matuz Gergellyel* régóta tartó szakmai és személyes barátság fűzte össze, ismerte inspirálóan kivételes fuvolaművészi kvalitásait,

tudta, mik azok a különleges játékmódok, amelyeket magas szinten birtokol.

A három tételből álló *Fuvolaverseny* olyan különleges játékmódot is alkalmaz – egy speciális körlégzéses technikát – amely még a kortárs repertoáron felnőtt fuvolások számára is különlegességet jelent, de Matuz Gergely – és a mai koncert szólistája, *Bíró Zsófia* is – teljes biztonsággal magáénak tudhat.

Habár az első tételnek nincs külön alcíme, a forma, illetve a tétel zenei anyaga leginkább a szabad fantáziákra emlékeztet.

A második tételben – Perpetuum mobile – elsősorban az ütőhangszerek biztosítják az „örök mozgást”.

A versenymű záró tétele valójában rondóformában íródott: a zenekari bevezetőt követően a szólista első megszólalásának anyaga, és annak ciklikus visszatérése által alakul ki a rondó-forma.

A *Fuvolaverseny* elhangzása során a hallgatóság egy olyan zeneművet ismerhet meg, amelyben a bartóki hagyományok és a kortárs zene legújabb vívmányai teljes összhangban élnek tovább.

Schubert: C-dúr nyitány olasz stílusban

Egy este *Rossini Tankréd*-jének bemutatása után **Schubert** barátai egymás szavába vágva dicsérték az olasz mester zenéjét, különösképpen az opera nyitányát. Schubert kijelentette, hogy ő bizony bármikor tud hasonló nyitányt írni, s a fogadás egy üveg bor fejében meg is kötetett.

Schubert azon nyomban neki is fogott a komponálásnak, és gyors egymásutánban

két rövidebb darab (D-dúr, D.590) és (C-dúr, D.591) is kikerült keze alól, mindkettő **Nyitány olasz stílusban** cím alatt. A nyitányok dallami és hangulati rokonsága Rossinivel letagadhatatlan, bár az itáliai komponista műveiben a téma aktív hordozója a fafűvös szekció, Schubertnél viszont inkább csak a szemlélődés eszköze.

E két mű egy időben keletkezett a VI. szimfóniával, nem kizárt, hogy a szerző párhuzamosan dolgozott a három darabon. A nyitányokat csak jóval Schubert halála után adták elő nyilvánosan.

A mai koncerten a második, **C-dúr** nyitány szerepel.

Beethoven: I. C-dúr szimfónia

Egykorú dokumentumokból tudjuk, hogy a bécsi konviktuszenekarát vezetve Schubert – a mai koncert záródarabját – Beethoven I. szimfóniáját is vezényelte.

Ludwig van Beethoven (1770–1827) német zeneszerző talán az első olyan komponista volt, aki nem állott – vagy csak nagyon rövid ideig – sem egyházi, sem világi szolgálatban: hangversenyeinek és kiadott műveinek bevételeiből, valamint megrendelőinek támogatásából élt.

Pályája kezdetén elsősorban mint zongoraművészt ismerték, barátai, tisztelői is főként zongorára írt darabokat és kamaraműveket rendeltek tőle.

Talán ennek is tudható be, hogy – bár már 24 éves korában belefogott első szimfóniája vázlataiba – éveken át váratott magára a mű bemutatója.

Beethoven első nagyszabású koncertjét – melyet maga finanszírozott – 1800. április 2-án tartotta a bécsi Operaházban. A korabeli műsorismertető az alábbiakat tartalmazta: *Nagy Szimfónia a néhai Mozarttól Ária Haydn Teremtéséből. Nagy zongoraverseny Beethoventől, a szerző előadásában Beethoven: Szeptett Duett Haydn Teremtéséből Beethoven szabad fantáziája zongorán Beethoven: Új nagy szimfónia nagyzenekarra*

A koncert hatalmas sikert aratott, Beethoven egyszeriben Európa vezető komponistái közé soroltatott, a tekintélyes Allgemeine Musikalische Zeitung kritikusa így dicsérte a komponistát:

„*Végre Beethoven úr is megkapta a maga részére egy estére a színházat, és ez valóban hosszú időnk óta a legérdekesebb hangversenynek bizonyult.*”

A mű kezdő néhány akkordja viszont heves érzelmeket váltott ki egyes zeneértőkből. A mi modern zenén edzett fülünknek ez a bevezetés oly egyszerűnek és ártatlannak tűnik, hogy alig érthető, hogy e pár akkordfűzés miatt még személyes ellenségeket is szerzett magának a szerző.

Az I. szimfónia aztán hamar meghódította a zenesztársadalmat. A mű következő, 1803-as bemutatója után már csak magasztaló kritikával illették a hozzáértők – és azok is, akik nem voltak azok.

„*Beethoven, aki egyedül és boldogtalanul élt Bécsben, szülőföldjének emlékeihez menekül, akkori érzésvilága teljesen ezekkel van eltelve. A C-dúr szimfónia a Rajna műve, az álmain mosolygó fiatal léleknek a költeménye. Derűs és epedő; kiérzik belőle a tetszés vágya és reménye.*” (Romain Rolland)

VIGADÓ

Újévi hangverseny

közreműködik: HAVJÁR BERNÁT SÁMUEL – harmonika
 Szent István Király Oratóriumkórus – karigazgató: ZÁBORSZKY KÁLMÁN
 Műsorvezető: SEIDL DÉNES MIHÁLY

Vezényel: **DÉNES-WOROWSKI MARCELL**

Dénes-Worowski Marcell

Havjár Bernát Sámuel

Seidl Dénes Mihály

VIGADÓ

CSAJKOVSKIJ: Rómeó és Júlia – nyitányfantázia

DUBROVAY LÁSZLÓ: Hármaverseny

MENDELSSOHN: III. Skót szimfónia

közreműködik: PÁLFALVI TAMÁS – trombita, SZTÁN ATTILA – harsona, IFJ. BAZSINKA JÓZSEF – tuba

Vezényel: **HÁMORI MÁTÉ**

Hámori Máté

Pálfalvi Tamás

Sztán Attila

Ifj. Bazsinka József

Csajkovszkij: Rómeó és Júlia – nyitányfantázia

Nem ritka jelenség a zene történetében, hogy egy később remekműként ünnepeelt darabot a premieren a közönség kifütyüli vagy a kritikusok illetik lesújtó véleménnyel.

Nem volt ez másként **Pjotr Iljics Csajkovszkij** (1840–1893) orosz romantikus zeneszerző, az egyetemes zenetörténelem egyik legsokoldalúbb és legismertebb alakjának esetében sem, akinek máig tartó népszerűsége azzal is magyarázható, hogy alkotásaiban a saját érzés- és gondolatvilágát a legközvetlenebb hangon tudta a közönség elé tárni. Zenéje az orosz népi melódiakincsen alapul, ugyanakkor a nemzeti hangot alárendelte az egyéni, emberi érzések és gondolatok művészi ábrázolásának.

A zenéjét átható áradó szépség, tisztaság és harmónia zenei példaképét, Mozartot idézi fel leginkább, akinek örömtelisége, a belőle áradó humanizmus maradandó értéket jelentett az egyébként ellentmondásos személyiségű orosz mester számára.

Szimfonikus programzenéjének témája legtöbbször – úgy, mint a ma este felhangzó **Rómeó és Júlia nyitányfantáziájában** is – az emberi lét örök problémája, az élet-halál kérdése.

A komponista nem a két család viszálykodását és a szerelem végső tragédiáját, hanem a két veronai szerelmes forró szerelmét, vágyódását és sírig tartó hűségét választotta vezérfonalul.

A barátja, *Balakirev* biztatására írt darab bemutatója 1870. március 4-én Moszkvában volt *Nyikolaj Rubinstein* vezényletével. A hűvös fogadtatású premier után – Balakirev tanácsára – Csajkovszkij többször változtatott a nyitányon.

Az eredetileg gyászindulóval végződő alkotás vigasztaló kicsengéssel, a szerelem földöntúli hatalmának sejtetésével zárul. A mai formájában ismert mű végül Tbilisizben hangzott el elsőként 1886-ban, *Ippolitov-Ivanov* vezényletével. Mivel nyilvánvalóvá vált, hogy az így elkészült mű közelebb áll a szimfonikus műfajhoz, mint a nyitányhoz, alcíme is „nyitány-fantázia” lett.

Minden műnek megvan a maga sorsa. Csajkovszkijnak meg kellett élnie, hogy ezt a később oly népszerűvé vált gyönyörű darabot a közönség közömbösen fogadja – sőt Bécsben még némi füttyszó is felhangzott a bemutatón –, az pedig szinte természetesnek is látszott, hogy a vitriolos tollú, senkit nem kímélő zenekritikus, *Hanslick* alaposan leszólta. Az orosz *Ötök* zeneszerzői csoportja viszont lelkesedett érte, ami kárpótolta a szerzőt az elszenvedett bírálatok miatt.

Dubrovay: Hármaverseny

Dubrovay László (1943), a *Nemzet Művésze* címmel kitüntetett, *Kossuth-* és *Erkel Ferenc*-díjas zeneszerző, zeneoktató, érdemes művész zseniális alkotása hangzik fel mai koncertünk második darabjaként, a **Hármaverseny** trombitára, harsonára, tubára és zenekarra. A szerző, aki

kitüntetéssel zárt zeneakadémiai tanulmányait követően *Karlheinz Stockhausen*, és *Hans-Ulrich Humpert* tanítványa lehetett a kölni Zeneművészeti Főiskolán, 1976-tól 2011-ig a régi alma mater, a *Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem* tanára volt, töretlen hévvel komponál a mai napig is.

Dubrovay stílusának fejlődésében jelentős inspirációs forrás volt, hogy Németországból való hazatérése után kiváló magyar előadóművészekkel került kapcsolatba. E művészek speciális játéktechnikákkal új hangjelenségeket tudtak megvalósítani hangszereiken, akár olyan effektusokat is, amelyeket előzőleg elektronikus stúdióban hoztak létre.

A zeneszerző szemszögéből izgalmas kihívásnak tűnt, hogy a hangszerjátékosok legújabb felfedezéseiből mindent megtanuljon, és hogy a közös munkából olyan művek szülessenek, amelyek a teljesség igényével mutatják be a 20. századvégi hangszerek akusztikai lehetőségeit, valamint előadók sokszor világcsúcsot jelentő egyéni virtuóz teljesítményét – biztosítva ezzel a művész sikerét és örömét.

Az előzmények után természetes következmény volt, hogy a sok új hangzás, hangszeres játéktechnika ezek után már a zenekar hangzásvilágába épüljön be. Ekkor születtek meg a különféle versenyművek: fuvalára, trombitára, hegedűre, cimbalomra, zongorára, majd a *Hármasverseny* trombitára, harsonára és tubára.

Az 1989-ben befejezett mű – melynek ajánlása *Geiger Györgynek*, *Hőna Gusztávnak* és *Bazsinka Józsefnek* szól – két, egymást szünet nélkül követő tételből álló karakterdarab. Első tétele némiképp mulat-

ságos gyászinduló, melynek paródiaelemei a hangszerek – főként a koncertáló szólamok – komikus hatású megszólaltatási módjaiban bontakoznak ki. A zeneszerző hasonlata szerint „*mintha dinoszauruszok haldoklásának lennének tanúi*”. A zenekar szinte kizárólag zajokból komponált indu-lóritmusai egy képzeletbeli animációs film kísérőzenéjének ironikus hangján kísérik a szólóhangszerek parodisztikus siratómonológjait.

A rövid átvezető szakasz után következő scherzo-karakterű gyors tételben a klasszikus versenyművek zárótételeinek kedvelt rondó-szerkezete fedezhető fel.

A zenekar szerepe többnyire kísérő jelle-gű itt is. A fúvós hangszereken megvalósítható szokatlan játéktechnikák éppúgy hozzátartoznak a mű karakteréhez, mint az ironikus hang. A három szólóhangszer különleges effektusai között fontos szerepet kapnak a zajszerű hatást keltő megfújásmódok, a glissando-k, a szélszerű levegőhangok, a fúvóka nélkül játszott dallamok, az ajakrezgés segítségével létrejövő új hangeffektusok, a megfújás közben nyelvvel megütött hangok, illetve az énekelt mássalhangzók, nyerítés, nyüzítés, füttyölés, ciripelés stb.

A szólók megszólaltatása igazi virtuóz feladat, mely igényli az előadók alkotó közreműködését is.

Mendelssohn: III. Skót szimfónia

Felix Mendelssohn-Bartholdy (1809–1847) német zeneszerző, karmester, zongora- és orgonaművész klasszikus keretbe foglalja a romantikus tartalmat. Műveinek

hangulata tükrözi a kiegyensúlyozott család létkör, a korlátlan anyagi jólét, a sikeres pálya hatását. Nem látta a korabeli Európa mélyebb válságát. Művészete is ezt, a világgal megbékélt ember portréját állítja elének. Zenéjében érzelmes dallamosság és könnyed játékosság vegyül.

Mendelssohn pályáját csodagyerekként kezdte. Bankár apja minden feltételét biztosította annak, hogy fiából a kor egyik legműveltebb művésze válhasson. A család baráti köréhez olyan neves személyiségek tartoztak s voltak gyakori vendégei a Mendelssohn-háznak, mint *Heinrich Heine*, s a gyermek Mendelssohn 12 éves korában már a költő-óriás *Goethével* levelezett. Kisgyermekkorától házi zenekar állt a rendelkezésére, ez inspirálta korai szimfóniáinak megrásására, és tökéletesíthette karmesteri tudását is. 17 éves korában már teljes művészi érettségről tesz tanúbizonyságot, s ekkor írja mindmáig egyik legnépszerűbb művét, a *Szentivánéji álom-nyitányt*.

Felcseperedvén, szülei hosszú utazásokat szerveztek számára – bejárta Itáliát, Európát nagy részét, és eljutott Nagy-Britannia talán legszebb részébe, Skóciába is.

Az alig 20 éves zenészt – aki az utazások alkalmával zongoravirtuózi mivoltában is megmutatkozott – mindenhol szeretettel fogadták. Kompozíciók egész sorának vázlatát jegyezte fel, ezekből és az élmé-

nyekből született meg a *Szélcsend és szerencsés hajózás*, *Az Olasz szimfónia*, vagy a skóciai emlékek nyomán a *Hebridák nyitány*, a *Skót szonáta* vagy éppen a **III. (a-moll) Skót szimfónia**.

A mű témája egy – Stuart Mária királynő várában, Holyrood-ban tett – kirándulás-son fogalmazódott meg Mendelssohnban, melyről így írt: „*Ahogy a romok között sétáltunk, ahol Mary élt, szeretett és az emberi sorsát megélte (most már gaz és virágok lepik be a romokat, csak a kápolnából látszik valami) – hirtelen eszembe ötlött a darab első 16 üteme. Ezt a 16 ütemet azonnal leírtam, és abban a pillanatban tudtam, hogy ez a kis motívum belekerül majd a skót szimfóniámba.*”

Majd' 12 év telt el, mire a 16 ütemből megszületett a szimfónia, a végtelen zöld tájak és ősi romok zenéje. Mendelssohn sokoldalú tehetség volt: kiválóan rajzolt, festett, és ezt tette a zenében is; muzsikája képes megjeleníteni az óceán hullámzását, a zordon-fenséges skót táj melankóliáját.

Északi zene ez, bánatos, néhol kifejezetten harcos-hősies, büszke albioni muzsika, csak az utolsó tételben csendülnek fel benne a híres skót táncok – ha nem is úgy, ahogyan eredetileg tervezte: skót dudán.

A mű bemutatója 1842-ben volt Lipcsében.

2020. április: a Pastorale sorozat 250. előadása!

PASTORALE BÉRLET 2020

Zene, tánc, kép – élmény, ismeret, öröm!

Családi előadás-sorozat a Pesti Vigadó Dísztermében,
a Zuglói Filharmónia és a Magyar Művészeti Akadémia közös rendezésében
Szerkesztő-műsorvezető: Solymosi Tari Emőke

2020. január 25. szombat 16.00 óra

2020. január 26. vasárnap 16.00 óra

Fantasztikus szimfónia

Berlioz világa

Énekes és hangszeres szólisták

Zuglói Filharmónia –

Szent István Király Szimfonikus Zenekar

vezényel: KOVÁCS JÁNOS

2020. február 22. szombat 16.00 óra

2020. február 23. vasárnap 16.00 óra

Mesternő és tanítványa

Főszerepben: KERTESI INGRID és

SUBEDI ANNA (ének)

Közreműködik:

DOBOZY BORBÁLA – csembaló

VIRÁG EMESE – zongora

A Magyar Táncművészeti Egyetem Balett

Tanszékének hallgatói

Zuglói Filharmónia – Szent István Király

Szimfonikus Zenekar

vezényel: ZÁBORSZKY KÁLMÁN

2020. április 25. szombat 16.00 óra

2020. április 26. vasárnap 16.00 óra

A didergő király

A makrancos királylány

Szőnyi Erzsébet két egyfelvonásos

gyermekoperája

Szereplők: A Magyar Állami Operaház

Gyermekkara (vezető: HAJZER NIKOLETT)

Zuglói Filharmónia – Szent István Király

Szimfonikus Zenekar

vezényel: HORVÁTH GÁBOR

2020. május 9. szombat 16.00 óra

2020. május 10. vasárnap 16.00 óra

„Munkálódik a cimbalmos”

Főszerepben: BALOGH KÁLMÁN

Közreműködnek: a művész muzsikusz-barátai

és tanítványai, néptáncművészek

a Zuglói Filharmónia – Szent István Király

Szimfonikus Zenekar tagjaiból alakult

vonószekerek

M

Mozart: Requiem

2019. október 29. kedd 19.30

PÁDUAI SZENT ANTAL TEMPLOM (BOSNYÁK TÉR)

MOZART: Requiem

Közreműködik: GESZTHY VERONIKA – szoprán, DOBI-KISS VERONIKA – alt,
ERDŐS RÓBERT – tenor, KÓSA LŐRINC – basszus
Szent István Király Oratóriumkórus

Vezényel: **ZÁBORSZKY KÁLMÁN**

Záborszky Kálmán

Geszthy Veronika

Dobi-Kiss Veronika

Erdős Róbert

Kósa Lőrinc

Igazgató: HORTOBÁGYI ISTVÁN
 Vezető karmester: ZÁBORSZKY KÁLMÁN
 Karmesterek: HORVÁTH GÁBOR
 MÉNESI GERGELY
 Rendezvényszervező: KARISZTL SZABOLCS
 Marketing munkatárs: SVÁB ZSÓFIA
 Gazdasági vezető: SZALÓKY ZSUZSA
 Jegyértékesítő: LENCSE SZILVIA
 Zenekari altisztek: SILLE ATTILA
 STÉGNER LÁSZLÓ

I.-II. Hegedű

Dóczy Áron – koncertmester
 Gyermán Júlia – koncertmester, szólamvezető
 Puss Ferenc Gergely – koncertmester,
 szólamvezető
 Sima Balázs – szólamvezető
 Czelleczné Bitay Enikő
 Csanda Sámuel
 Csap Melinda
 Dóczy Horváth Olívia
 Farkas László
 Fejes Andrea Helga
 Gubis Géza
 Horváth Ágnes
 Hörömpöli Anna
 Imre Boglárka
 Kovács Nárcisz
 Lajgút Sophia

Milibák Edit
 Molnár Tímea
 Nagy Ferenc
 Pállné Pados Réka
 Rácz Gabriella
 Somló Judit
 Szakács Zoltán
 Szilágyi Júlia
 Temesvári Fanni
 Ulrich István
 Weisz József

Brácsa

Horváth Ágnes – szólamvezető
 Kindlinger Jessica – szólamvezető
 Balázs Péter
 Egyházi Mária
 Horváth Levente
 Papp Nóra
 Sille Attila
 Sugatagi Gábor

Cselló

Kiss Gergely – szólamvezető
 Kárász András – szólamvezető
 Puskás Bernadett – szólamvezető
 Bettermann Rebeka
 Bulecza Noémi
 Buxbaum Viktória
 Dóczy Péter
 Farkas Áron
 Jánosa Rozália
 Márkus Ágnes
 Nádasdi Kristóf
 Wolf Magdolna
 Zanathy Pintér Márk

Bőgő

Dénes Balázs – szólamvezető
 Nahaj Gábor – szólamvezető
 Dénes-Worowski Marcell
 Fánczi Gábor
 Fodor Gyöngyvér
 Godár Gergely
 Piukovics Gábor
 Varga Samu

Fuvola

Ruskó Rózsa
 Gombár Anikó
 Geszti Emőke

Oboa

Villányi Péter
 Ninkó Attila
 Varga Anikó
 Keszthelyi Anna

Klarinét

Horváth Péter
 Katrin Mátyás
 Szőke Márton

Fagott

Nagy Albert
 Marót Boglárka
 Vedres Péter

Kürt

Leiter János
 Furka Előd
 Südi Bálint
 Varga Hunor

Opauszki Gergely
 Kun Gábor

Trombita

Schwarz Balázs
 Komlóssy Gábor
 Gucz György

Harsona

Gáspár Olivér
 Boldizsár Zsolt
 Hegyi Gábor

Tuba

Ifj. Bazsinka József
 Battyányi István

Ütő

Oláh Norbert
 Balla Ákos
 Tóth Péter
 Standovár Mátyás

Hárfa

Mericske Nikoletta
 Schunk Franciska
 Tallós Álmos

Cseleszta- Zongora

Farkas Zsolt

Csembaló- Orgona

Harmath Dénes

Alapítva: 1954
Magyar Örökség-díj 2000
NEMZETI IFJÚSÁGI ZENEKAR cím kitüntetettje 2011–2017

ZUGLÓI
Filharmonia

Fenntartó, fő támogató:
Budapest Főváros XIV. kerület Zugló Önkormányzata

Támogatók:

További támogatók: NEXON, Szent István Király Zenei Alapítvány

Műsorismertető: Olasz Klára • Szerkesztő: Sváb Zsófia • Grafikai munka: Mirkó Beatrix
Fotók: Andrasovszky Péter, Mándi Emese, Németh Szabolcs

www.zugloifilharmonia.hu • www.facebook.com/ZugloiFilharmonia